

O B S A H

Úvodník <i>Jarmila Lajčáková</i>	1
Nová vláda má moc výrazne zlepšiť, ale aj poškodiť menšiny a ich práva <i>Jarmila Lajčáková</i>	1
Peter Pollák: Zastúpenie Rómov v parlamente je prospešné pre celé Slovensko <i>Tina Gažovičová</i>	2
Prípady Základnej školy v Šarišských Michaľanoch: Otázka nie je, či segregáciu akceptovať, ale ako desegregovať <i>Jarmila Lajčáková</i>	4
Pomôžou „nová data“ Svetovej banky a Rozvojového programu OSN k efektívnejšiemu sociálnemu politice na Slovensku? <i>Eva Saganová</i>	7
Stratégia integrácie Rómov nie je ideálna, ale ponúka priestor na zmenu <i>Jarmila Lajčáková</i>	8
Sú opatrenia na zlepšenie vzdelávania rómskych detí inkluzívne? Zhrnutie výskumných zistení <i>Tina Gažovičová, Elena Gallová Kriglerová, Jana Kadlečíková, Jarmila Lajčáková</i>	10
Výsledky sčítania potvrdzujú predpokladané trendy asimilácie a stigmatizácie <i>Alena Chudžíková</i>	12
Kam sa Slovensko posunulo v integrácii cudzincov v roku 2011? <i>Alena Chudžíková</i>	13
Prvé mesiace skúsenosti s novým zákonom o pobyte cudzincov odhalili niektoré nedostatky v konaní s cudzincami <i>Miroslava Mittelmanová</i>	15
Výzva na zachovanie činnosti Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť <i>CVEK</i>	15

Ú V O D N Í K

JARMILA LAJČÁKOVÁ

V marcových parlamentných voľbách po prvýkrát v moderných dejinách samostatného Slovenska uspel poslanec hlásiaci sa k rómskej národnostnej menšine, Peter Pollák. V rozhovore s ním, ktorý prinášame, poslanec Pollák zdôrazňuje nutnosť počúvať hlasy tejto menšiny pri hľadaní riešení v rómskej problematike. Poslanecké miesto dáva istý, aj keď nie neobmedzený priestor na to, aby mohol prispieť k tvorbe (aj) menšinovej politiky ako rovnocenný partner.

NOVÁ VLÁDA MÁ MOC VÝRAZNE ZLEPŠIŤ, ALE AJ POŠKODIŤ MENŠINY A ICH PRÁVA

JARMILA LAJČÁKOVÁ

ZNÍŽENIE OCHRANY PRÁV MENŠÍN HNEĎ V PRVÝCH DŇOCH VLÁDNUTIA BOLO NEŠŤASTNÉ

V rámci hodnotenia vývoja menšinovej politiky v uplynulom roku sme vyzdvihli najmä kroky Úradu podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny smerom k zlepšeniu jazykových práv menšín. Pozitívne boli tiež opatrenia smerujúce k napĺňaniu práva menšín zúčastňovať sa na rozhodovaní vo veciach, ktoré sa ich týkajú, vytvorením Výboru pre národnostné menšiny. Výbor predstavoval jediný orgán menšinovej participácie na Slovensku. Jedným z prvých krokov novej vládujúcej strany však bolo faktické znefunkčnenie tohto orgánu, a to v dôsledku neobsadenia postu podpredsedu vlády. Výbor bol totiž súčasťou Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, ktorú zvoláva a vedie podpredseda vlády.

SMER-SD post podpredsedu neobsadil a zrejme ho novelou kompetenčného zákona zruší. Pripomíname, že post podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny spolu s výborom pre národnostné menšiny a Úradom splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity boli doposiaľ jedinými inštitúciami, ktorými SR napĺňala svoje medzinárodné záväzky vyplývajúce z čl. 15 Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín.¹ Napriek deklaráciám o zachovaní *status quo* v ochrane menšinových práv ich tak SMER-SD výrazne oklieštil už v prvých dňoch vládnutia. Rozdrobenie agendy ľudských a menšinových práv medzi niekoľko v tejto oblasti málo pripravených ministerstiev, nejasné inštitucionálne krytie a medializovaný zámer presunúť Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity z hlavného mesta na východné Slovensko naznačujú, že menšinová politika zrejme nebude vládnu prioritou.

Za úspešnými politikami minulej vlády však nehľadajme politickú vôľu vtedajších koalíčných strán, ale niekoľko zanietých jednotlivcov pôsobiacich (väčšinou) na Úrade vlády SR. Podotýkame tiež, že v oblasti riešenia akútneho problému vylúčenia Rómov neprijala predchádzajúca vláda žiadne systémové opatrenie, ktoré by mohlo priniesť dlhodobú zmenu. Jediným prijatým dokumentom bola obsiahla a v podstate bezzubá Stratégia pre integráciu Rómov do roku 2020. Stratégia však nevznikla z iniciatívy vlády, ale v dôsledku tlaku zo strany Európskej komisie. Skutočnosť, že latka je v tejto oblasti nastavená až nebezpečne nízko, neznamená, že ju treba podliezať výlučne represívnymi opatreniami v sociálnej politike (napr. ďalšie obmedzovanie rodičovských príspevkov) a vo vzdelávaní (internátne školy).

„Žiadna z politických strán, ktorá na Slovensku po roku 1989 vládla, nemala sama toľko moci, aby priniesla výraznú pozitívnu zmenu aj v oblasti menšinovej politiky (alebo ju tak nepoškodila), ako má tá súčasná.“

„Napriek deklaráciám o zachovaní status quo v ochrane menšinových práv ich tak SMER-SD výrazne oklieštil už v prvých dňoch vládnutia.“

1 Článok 15 Rámcového dohovoru o ochrane národnostných menšín zaručuje participáciu príslušníkov národnostných menšín na kultúrnom, spoločenskom a hospodárskom živote a vo verejných veciach, obzvlášť tých, ktoré sa ich týkajú. O obsahu tohto práva pozri Komentár č.2 o účinnej účasti príslušníkov národnostných menšín na kultúrnom, sociálnom a hospodárskom živote a verejných záležitostiach, prijatý Poradným výborom pre Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín z 27. februára 2008.

Myslíme si, že jeho zvolenie je mimoriadne dôležité práve pri posune od vnímania „Rómov ako problému“ k ich rešpektu ako partnerov, o ktorom píšeme v príspevku o novoprijatej vládnej stratégii pre integráciu Rómov. Tento posun, ako ukázal aj výskum nástrojov na zlepšenie vzdelávania rómskych detí, je zrejme kľúčom k úspechu v tejto oblasti.

Voľby nám priniesli aj novú, jednofarebnú vládu Roberta Fica. Jeho vládnutie v rokoch 2006-2010 znamenalo výrazné obmedzenie práv národnostných i náboženských menšín a prisťahovalcov. Prvé dni druhej Ficovej vlády priniesli pomerne nenápadné, ale zásadné kroky smerom k obmedzovaniu rozsahu menšinových práv. Napriek tomuto úvodu má SMER-SD počas nasledujúcich rokov stále možnosť postupne naprávať svoje renomé strany hlásiacej sa k sociálnej demokracii. Ak však chce priniesť politiku, ktorá urobí zo Slovenska modernú sociálnu demokraciu rešpektujúcu práva všetkých bez rozdielu, musí počúvať aj hlasy menšín a mimovládnych organizácií.

Prijemné čítanie. ■

>>NOVÁ VLÁDA MÁ MOC VÝRAZNE ZLEPŠIŤ, ALE AJ POŠKODIŤ MENŠINY A ICH PRÁVA

AKÉ BY MALI BYŤ PRIORITY V TOMTO VOLEBNOM OBDOBÍ?

Veríme, že aj napriek nie príliš šťastnému začiatku vládnutia druhá vláda Roberta Fica nenadviaže na svoju agendu spred štyroch rokov. V oblasti menšinovej politiky všeobecne, a rómskej špeciálne, sa pritom nemusí pokúšať vynájsť koleso. Okrem pokračovania v úspešne naštartovaných inštitucionálnych zmenách na úrade vlády, by mala čo najrýchlejšie zrušiť všetky represívne protimenšinové opatrenia, ktoré prijala v rokoch 2006-2010. Novelizovať by mala najmä protiprisťahovaleckú novelu zákona o štátnom občianstve z roku 2007², zmenu tohto zákona z roku 2010 namiernu primárne proti maďarskej menšine³ a časť stále platnej novely zákona o štátnom jazyku z roku 2007⁴ (za zmienku stojí úvaha či SR zákon vôbec potrebuje). Namiesto zjavne účelového národnostného prístupu voči Rómom, ktorý SMER-SD presadzoval v rokoch 2006-2010, by druhá vláda Roberta Fica mohla minimálne nadviazať na komplexný rozvojový prístup k rómskym komunitám z konca druhej vlády Mikuláša Dzurindu. Zároveň by mala sfunkčniť Stratégiu integrácie Rómov do roku 2020 tak, aby sa stala skutočným nástrojom verejnej politiky, nielen teoretickou deklaráciou. Uvítame aj uznanie problému diskriminácie náboženských menšín. To v prvom rade vyžaduje novelizáciu zákona, ktorý upravuje registráciu cirkví a náboženských spoločností, ktorý tiež sprísnila vláda Roberta Fica v roku 2007⁵. Sme presvedčení, že zákon svojimi nesplniteľnými požiadavkami na registráciu diskriminuje menej početné náboženstvá.

Žiadna z politických strán, ktorá na Slovensku po roku 1989 vládla, nemala sama toľko moci, aby priniesla výraznú pozitívnu zmenu aj v oblasti menšinovej politiky (alebo ju tak nepoškodila), ako má tá súčasná. SMER-SD sa zároveň predstavuje ako štandardná európska sociálno – demokratická strana. Téma dodržiavania ľudských práv, ochrana menšín a politika spravodlivosti by preto mala patriť medzi jej hlavné priority. Doterajšie kroky a avizované plány novej vlády o tom zatiaľ príliš nesvedčia. ■

2 Zákon č. 344/2007 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon NR SR č.40/1993 Z.z. o štátnom občianstve SR v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

3 Zákon č. 250/2010 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon NR SR č. 40/1993 Z.z. o štátnom občianstve SR v znení neskorších predpisov.

4 Zákon č. 318/2009 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon NR SR č.270/1995 Z.z. o štátnom jazyku SR v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

5 Zákon č. 201/2007 Z.z., ktorým sa mení zákon č.308/1991 Z.z. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností.

„Okrem pokračovania v úspešne naštartovaných inštitucionálnych zmenách na úrade vlády by mala druhá Ficova vláda čo najrýchlejšie zrušiť všetky represívne protimenšinové opatrenia, ktoré prijala v rokoch 2006-2010.“

PETER POLLÁK: ZASTÚPENIE RÓMOV V PARLAMENTE JE PROSPEŠNÉ PRE CELÉ SLOVENSKO

ZHOVÁRALA SA TINA GAŽOVIČOVÁ

Peter Pollák, PhD. je prvý Róm, ktorý sa stal poslancom Národnej rady Slovenskej republiky. Vo voľbách 2012 bol zvolený za stranu Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (OĽaNO). V rozhovore pre Menšinovú politiku na Slovensku hovoril o svojej ceste k politike, o krokoch a spôsoboch argumentácie pri prístupe k rómskej problematike na Slovensku a čiastočne aj o svojich plánoch v novej funkcii.

Študovali ste a pracovnú kariéru ste začínali ako sociálny pracovník. Zároveň pracujete ako vysokoškolský pedagóg. Ako a prečo ste sa dali na dráhu politika?

Som predovšetkým rómsky aktivista, ktorý sa dlhé roky snaží angažovať v rómskej problematike. Vyštudoval som sociálnu prácu, následne prišla ponuka učiť a hneď som sa jej chytil. Každý, kto nejakým spôsobom pracoval v treťom sektore vie, že je v ňom veľa dobrých nápadov a príkladov, ktoré často neúspešne ponúkame do systému, ale ten ich neprevzme za svoje. Toto bol prvý impulz, prečo som išiel do politiky. Druhý impulz spočíval v tom, že my Rómovia, ani tí, ktorí chcú riešiť rómsku problematiku, sme nikdy nemali nositeľa tejto témy v národnej politike.

Presadiť sa v politike sa vám nepodarilo na prvýkrát. Čomu pripisujete to, že ste v týchto voľbách uspeli?

Ja som kandidoval celkovo štyrikrát, z toho dvakrát v regionálnych voľbách. Prvýkrát to bolo v roku 2005, tam som kandidoval ako nezávislý kandidát a výsledkom bolo, že som sa stal prvým náhradníkom do košického samosprávneho kraja. Druhýkrát som kandidoval v roku 2009 a chýbalo mi dvesto hlasov, aby som sa stal poslancom vyššieho územného celku v Košiciach. Tretie voľby boli do parlamentu za stranu Most-Híd v roku 2010, kde som získal podobný počet hlasov ako v regionálnych voľbách v roku 2009. Naproti tomu kampaň pred voľbami 2012 za stranu OĽaNO bola úplne inak postavená a profesionálnejšia. Vytýčili sme si cieľové skupiny nerómov a integrovaných Rómov. V týchto voľbách sme vôbec nechodili do rómskych osád. Aj preto sme získali zatiaľ najvyšší počet hlasov pre rómskeho kandidáta v parlamentných voľbách v histórii Slovenska. Zároveň ale platí, že keby som nebol na zvoliteľnom ôsmom mieste, nebol by som v parlamente. Chýbalo mi okolo štyristo hlasov na to, aby som sa prekrúžkoval vyššie. To ôsme miesto je zásluha Igora Matoviča, ktorý prvýkrát v histórii Slovenska dal Róma na zvoliteľné miesto. To je jeho zásluha, že Slovensko dnes má Róma v parlamente.

Stali ste sa prvým rómskym poslancom NRSR. Prečo považujete za dôležité, aby boli na Slovensku rómski poslanci?

Každá početná skupina na Slovensku by mala mať zastúpenie v parlamente tak, aby jej hlas bol vypočutý. To, že my Rómovia máme dnes zastúpenie v parlamente nie je prospešné len pre Rómov samotných, ale pre Slovensko. Ak sa vyrieši rómska problematika, tak to nebude prospešné len pre Rómov, ale prospeje to aj celému Slovensku. Myslí si, že každý zodpovedný politik by sa na túto problematiku mal takto pozeráť. Ak sa rómska problematika čo len o krok posunie dopredu, tak to bude krok Slovenska, nielen samotných Rómov. Ak zamestnám Rómov, nebudú závislí na sociálnom systéme, ich zamestnávateľia budú platiť odvody a dane a automaticky sa navýšia príjmy Slovenska a znížia sa jeho výdavky. Myslí si, že veľa ľudí, od ktorých som dostal hlasy, rozmýšľali podobne, a preto som dostal ich dôveru.

Počas vašej kampane ste mali billboardy so sloganom: „Slušní Rómovia si zaslúžia úctu.“ Kto podľa vás predstavuje „slušných Rómov“?

Pre mňa ten slogan znamená, že škatulkovanie všetkých Rómov ako príživníkov je nezmysel. Keď Rómovia čítali ten billboard, či to boli Rómovia z osád alebo Rómovia z integrovaných komunít, všetci hovorili: „Sme slušní, nie sme neslušní“. Samozrejme vedeli identifikovať aj tých neslušných, lebo aj medzi Rómami, tak ako aj medzi ostatným obyvateľstvom Slovenska, nájdeme aj neslušných ľudí. Rozdiel medzi neslušnými ľuďmi v rómskych komunitách a v nerómskych komunitách je ten, že u nerómov títo neslušní ľudia majú svoje mená, kým v rómskych komunitách sú to jednoducho „Cigáni“. My sme týmto heslom chceli osloviť samozrejme Rómov, ale tiež nerómov. Hovoríme, že všetci tí, ktorí sú slušní, si zaslúžia pozornosť a tí, ktorí sú neslušní a robia niečo zlé, si zaslúžia, aby išli za mreže. Ďalej sa môžeme pýtať, prečo sú neslušní, prečo je zvýšená kriminalita a prečo sa dejú negatívne javy v rómskych komunitách. Tieto negatívne javy nesúvisia s etnicitou, ale s chudobou. Chudoba má svoje znaky bez ohľadu na to, či je to Róm alebo Američan. Akonáhle tá komunita je chudobná, môžeme očakávať zvýšenú kriminalitu či rodiny s veľa deťmi. To sú znaky, ktoré nesúvisia s etnicitou, ale súvisia s chudobou. To sa budem snažiť prezentovať aj v parlamente.

Na Slovensku dlhodobo pretrváva problém, že politika, ktorá sa týka Rómov sa robí „o nich bez nich“. Aké majú podľa vás Rómovia a rómske združenia možnosti pre politickú participáciu na Slovensku?

Len také, aké im ponúkne majorita. Samozrejme, Rómovia musia byť pripravení vstúpiť do politiky, musia byť fundovaní, kvalifikovaní, pripravení nielen po odbornej, ale aj po politickej stránke. Nám Rómom chýbajú politické znalosti, ktoré majoritní politici majú. Nevieme sa politicky správať, politicky rokovať. Musíme mať niečo, čo ponúkneme a samozrejme musí byť niekto, kto tú ponuku akceptuje a využije. To hovorím s úplnou vážnosťou a žiaľ okrem Igora Matoviča, bez ohľadu

na to, aké mal on k tomu pohnútky, sme zodpovednejšieho politika k Slovensku a k rómskej problematike nenašli. Mnohé strany pravdepodobne berú Rómov na svoje kandidátky. Nevie, či to robia úprimne alebo za akým cieľom. Avšak pravdou je, že Rómov dávajú na nezvoliteľné miesta. Možno je v nich obava, že ak by dali Róma na zvoliteľné miesto na kandidátke, stratili by priazeň veľkej skupiny majority. Príkladom toho bolo moje miesto v roku 2010; bol som na štyridsiatom mieste na kandidátke strany Most – Híd. Verím, že v budúcnosti to bude iné a to je aj jedna z mojich úloh v parlamente; ukázať ostatným politickým stranám, prečo mať Rómov na svojich kandidátkach.

Vy ste kandidovali na kandidátke strany *Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti*. Ešte pred voľbami ste v rozhovore pre Rómsku tlačovú agentúru zdôrazňovali, že by ste veľmi rád zostali nezávislým. Medzičasom už ste boli zvolení za poslanca NRSR. Ako vnímate svoju pozíciu v súčasnosti?

Náš klub nie je klasickým klubom. Pozostáva z nezávislých osobností a štyroch obyčajných ľudí. Naša dohoda znie, že ktokoľvek príde s návrhom a bude chcieť vystúpiť v parlamente, najskôr bude o svojom návrhu presvedčať svojich kolegov. V prípade, že sa ostatní s návrhom nestotožnia, bude to osobná iniciatíva jednotlivca. Je dohoda, že nikto nebude z klubu vylúčený za návrh, s ktorým ostatní nesúhlasia. V tomto smere je tá nezávislosť zabezpečená. Budú odporúčania klubu, ako by sa malo hlasovať, avšak tie nie sú záväzné. Každý bude hlasovať na základe svojho vedomia a svedomia.

Budete sa aj vy pokúšať presvedčiť vašich spolustraníkov, aby podporili vaše návrhy?

Na to, aby som mohol v parlamente čokoľvek presadiť, potrebujem mať za sebou ľudí. Pre mňa preto bude veľmi dôležité presvedčiť celý klub, aby za mnou stál. Nech to nie je len názor Petra Polláka, ale názor klubu.

Aké argumenty chcete pri prezentovaní vašich návrhov predovšetkým používať?

Počas kampane sme sa snažili osloviť početnú majoritnú skupinu argumentmi, ktoré sme premietali do efektívneho využívania verejných zdrojov. Hovorili sme, že ak sa vyrieši rómska problematika, tak to bude osožné pre celé Slovensko. Napríklad do špeciálnych škôl dávame dvakrát viac peňazí ako do bežného školstva s vedomím toho, že títo žiaci nadobudnú maximálne kvalifikáciu „pomocníka murára“, v budúcnosti sa neuplatnia na pracovnom trhu a budú naďalej závislí na sociálnom systéme. Toto bol argument, ktorý majoritní voliči dobre strávili. Dovtedy sme používali argumenty, že špeciálna škola je zlá, lebo dieťa po absolvovaní špeciálnej školy má pokazený celý život. Keď sme použili ekonomický argument, ľudia začali počúvať a povedali: „Máte pravdu, s tým je treba niečo urobiť“. Podobné argumenty premietnuté do ekonomických čísel chcem použiť vo vzťahu k internátnym školám, pretože internátne školy sú veľmi drahé. Samozrejme, povieme k tomu aj to ostatné: už sa to vyskúšalo, je to zlé a neskúšajme zlé riešenia, ak sme ešte ani neskúsili tie dobré. Teraz je taká doba, v ktorej sa všetko premieta do čísel, najmä do ekonomiky, a zrejme sú to v súčasnosti takéto argumenty, ktoré presvedčia verejnosť. Ja chcem používať argumenty, ktoré sme odskúšali v kampani a fungujú.

Problematika vzdelávania rómskych detí je na Slovensku kontroverzná vo viacerých ohľadoch. Pred niekoľkými mesiacmi okresný súd v Prešove vydal prvý rozsudok o tom, že umiestňovanie rómskych detí do samostatných tried je nezákonná segregácia. Aký je váš postoj k tomuto rozsudku?

Pre tých, ktorí rómskej problematike rozumejú, bol rozsudok dlhodobo očakávaný. Bude veľmi ťažké umiestňovať rómskych žiakov do klasických tried, ale je najvyšší čas, aby sme sa o to pokúsili. Tento problém nám prerástol cez hlavu. Ak si niekto myslí, že akákoľvek segregácia je cestou vpred, nie je to tak. Ak si niekto myslí, že postavením múru sa spraví niečo v rómskej problematike, nie je to tak. Cestou vpred je integrácia, zvýšenie životnej úrovne Rómov,

začlenenie Rómov do všetkých oblastí života. To je cesta prospešná nielen Rómom, ale aj celému Slovensku. Takto to musia ľudia začať vnímať. Ja si uvedomujem, že tí, ktorí bývajú v blízkosti rómskych komunít, to majú veľmi ťažké. Ľudia si však musia uvedomiť, že to negatívne správanie nie je dôsledkom etnicity, je to dôsledok chudoby. Všetci chudobní ľudia sa správajú rovnako. Doterajšie vlády riešili dôsledky chudoby, nie jej príčiny. Príkladom je zvýšenie počtu policajtov v rómskych osadách či nahradenie peňazí v systéme sociálnych dávok E-pay kartami. To nie sú riešenia, len zbytočné míňanie verejných zdrojov.

Mnohí pritom majú pocit, že na projekty pre Rómov sa minulo už veľmi veľa finančných zdrojov.

Tie peniaze sa nevyužívajú efektívne. Mnohé finančné prostriedky, ktoré do riešenia rómskej problematiky išli, a ešte aj idú, sa nevyužili na to, aby nastal pokrok v rómskych komunitách. Mnohé projekty sa robia preto, aby sa pokryli potreby žiadateľa, predkladateľa projektu a nie preto, aby sa pokryli potreby samotných Rómov. Za rómske projekty sa považujú aj také, ktoré nemajú žiadny dopad na Rómov. Rómskym projektom je aj požiarňa zbrojnica, rómskym projektom je cyklotrasa, rómskym projektom je oprava námestia, po ktorom chodia Rómovia. Takýto spôsob nezmyselného vykazovania peňazí zbytočne dráždi celú spoločnosť. Ja nehovorím, že tú požiarňu zbrojnicu nepotrebujeme, ale nemôžeme ju považovať za rómsky projekt, i keď chodí hasiť oheň aj do osady. Stačí v žiadosti o nenávratný finančný príspevok zaškrtnúť, že obec má Rómov a automaticky sa takéto projekty vykazujú ako rómske. To nie je dobré.

Aké aktivity plánujete na toto volebné obdobie?

Budem v parlamente operovať najmä témou rómskej problematiky, ku ktorej mám najbližšie. Dal som dokopy skupinu ľudí, ktorá sa rómskej problematike venuje už dlhodobo a budem veľmi rád, ak budem môcť konzultovať svoje návrhy s ľuďmi, ktorí taktiež tomu rozumejú a samozrejme budem akceptovať aj ich návrhy. Už som mal jedno stretnutie tejto skupiny a skúsime ju rozšíriť. Budem zbierať podnety, ktoré by som mohol spracovať do konkrétnej legislatívnej podoby a vystúpiť s nimi v parlamente. Chcel by som pripraviť do konca roka minimálne dva legislatívne návrhy, v oblasti vzdelávania a sociálneho systému. O konkrétnych opatreniach však zatiaľ ešte nechcem hovoriť.

Ako by ste zhrnuli váš prístup k riešeniu rómskej problematiky?

Téma si vyžaduje veľkú pozornosť nielen v deklaratívnej podobe, ale aj v podobe konkrétnych krokov. Rómska problematika musí

byť prioritou Slovenska a ľudia to musia vnímať tak, že vyriešením tohto problému nepomôžeme len Rómom, pomôžeme Slovensku. Ak sa nám podarí touto filozofiou presvedčiť čo najviac ľudí, budeme na správnej ceste. Kým to ľudia nepochopia, programy, ktoré sa budú nastavovať, nebudú nastavené dobre. Slovensku prospeje iba to, že sa do rómskej problematiky pustíme zodpovedne, nie populisticky. ■

PRÍPAD ZÁKLADNEJ ŠKOLY V ŠARIŠSKÝCH MICHAĽANOCH: OTÁZKA NIE JE, ČI SEGREGÁCIU AKCEPTOVAŤ, ALE AKO DESEGREGOVAŤ

JARMILA LAJČÁKOVÁ

Jednou z najzávažnejších praktík porušujúcich menšinové a ľudské práva na Slovensku je segregácia rómskych detí vo vzdelávaní. Má množstvo podôb, ale tou najzávažnejšou je umiestňovanie rómskych detí z chudobných komunít do špeciálnych škôl a špeciálnych tried, pretože ich udržiava v paralelnom systéme vzdelávania, ktoré nie je rovnocenné s „bežným“ vzdelávaním. Inú, ale taktiež alarmujúcu podobu má zaraďovanie rómskych detí do segregovaných tried, poschodí, budov, jedální a ihrísk v rámci hlavného vzdelávacieho prúdu,

či usádzanie rómskych detí do zadných lavíc, aby „nezavadzali“ pedagógom pri výučbe tých nerómskych.

**PRVÝ PRÍPAD STRATEGICKEJ LITIGÁCIE POTVRDIL
PORUŠOVANIE ĽUDSKÝCH PRÁV, KTORÉ SR DLHODOBO
ODMIETA**

Takéto praktiky zakazuje antidiskriminačný zákon prijatý už v roku 2004. Napriek tomu sa zdá nemožné dosiahnuť, aby zodpovedné

štátne inštitúcie, najmä ministerstvo školstva, premietli tento zákon do praxe. Práve naopak, štát dlhodobo popiera existenciu segregácie vo vzdelávaní.¹ Politiky,

„Strategická litigácia Poradne pre občianske a ľudské práva v prípade proti Základnej škole s materskou školou v Šarišských Michaľanoch je mimoriadne dôležitá v tom, že v procese sociálnej zmeny sa snaží využiť súdnu pomoc.“

ktoré by mali zlepšiť prístup rómskych detí k vzdelávaniu, napríklad 20 rokov fungujúce nulté ročníky, *de facto* podporujú oddeľovanie už od začiatku školskej dochádzky.² Strategická litigácia Poradne pre občianske a ľudské práva (ďalej len „Poradňa“) v prípade proti Základnej škole s materskou školou v Šarišských Michaľanoch je mimoriadne dôležitá v tom, že v procese sociálnej zmeny sa snaží využiť súdnu pomoc. Poradni v ich úsilí pomohlo zavedenie inštitútu žaloby vo verejnom záujme, kde praktiky segregácie môže napadnúť aj občianske združenie. Z rôznych finančných alebo sociálnych dôvodov majú totiž obeť diskriminácie sťažený prístup k súdom. Zároveň v prípade, ak im aj občianske združenie zaoberajúce sa ochranou obetí diskriminácie poskytne právnu pomoc, rómski rodičia sa môžu obávať, že žaloba školy môže mať negatívny dosah na ich deti v žalovanej škole.

Poradňa na prešovskom okrese súde (ďalej len „súd“) napadla existenciu dlhodobo zriadených osobitných oddelených tried, ktoré navštevujú výlučne rómske deti na Základnej škole s materskou školou v Šarišských Michaľanoch.³ Žalovaná škola však existenciu osobitných tried obhajovala (a aj po vydaní rozsudku obhajuje). Podľa výpovedí učiteľiek škola organizovala výučbu tak, aby prakticky nedochádzalo ku kontaktu rómskych a nerómskych detí ani počas prestávok a času určeného na hranie. Škola argumentovala, že dôvodom delenia nebol etnický pôvod, ale sociálne znevýhodnenie. Zriadila oddelené triedy s cieľom zabezpečiť „individuálny prístup pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktoré majú výraznejšie problémy so zvládnutím učiva.“⁴ Škola tiež tvrdila, že takýmto spôsobom prispieje k tomu, aby sa „rómske deti necítili pri výučbe hendikepované poznaním, že ostatné deti sa učia lepšie ako ony.“⁵ Škola ospravedlňovala oddeľovanie súhlasmi rómskych rodičov s tým, že ich deti sa budú učiť podľa platných učebných osôb, len v oddelených triedach.

ŠKOLSKÝ ZÁKON NEMÔŽE BYŤ ZÁKLADOM PRE OSPRAVEDLŇOVANIE SEGREGÁCIE

Sudkyňa argumenty školy neakceptovala. Poukázala na skutočnosť, že škola vytvorila čisto rómske triedy bez ohľadu na študijné výsledky detí. Podľa sudkyne „konanie žalovaného využívaním špecifických metód a foriem vzdelávania žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia sa nemôže diať takým spôsobom, ktorý je v rozpore s platnou a medzinárodnou legislatívou na ochranu ľudských práv.“⁶ Škola argumentovala ustanovením školského zákona, ktorý dáva právo na výchovu a vzdelávanie s využitím špecifických foriem a metód zodpovedajúcich potrebám týchto detí. Takáto interpretácia zákona však podľa sudkyne nesmie byť

1 Pozri uznesenie vlády UV-32346/2011 zo dňa 5.10.2011 k materiálu MZV, v ktorom sa konštatuje, že z 91 odporúčaní, ktoré SR dostalo v máji 2009, SR odmietla resp. považovala za irelevantné 9 z nich. Medzi odmietnutými odporúčaniami boli výzvy na prijatie legislatívnych a praktických opatrení s cieľom ukončiť diskrimináciu rómskych detí vo vzdelávacom systéme.

2 Pozri článok Tiny Gažovičovej et al. v tomto vydaní Menšinovej politiky na Slovensku.

3 Poradňa pre občianske a ľudské práva proti Základnej škole s materskou školou v Šarišských Michaľanoch, Rozsudok 25 C 133/10-229 zo dňa 5. decembra 2011 („Rozsudok“).

4 *Ibid.* s.2.

5 *Ibid.* s.10.

6 *Ibid.* s.9.

ospravedlnením segregácie. Školský zákon nemôže byť interpretovaný v rozpore s antidiskriminačným zákonom, Ústavou SR a ani medzinárodnými dohovormi o ochrane ľudských práv. Podľa sudkyne je hlavným kritériom pre umiestňovanie detí do oddelených tried príslušnosť k rómskemu etniku, keďže do nich chodia deti bez ohľadu na to, či sú zo znevýhodneného prostredia alebo nie. Sudkyňa považovala informované súhlasy rodičov za irelevantné, keďže neboli slobodné. „Rodičia odobrujú dané vzdelávanie z dôvodu, že si na danú situáciu zvykli a obávajú sa šikanovania a ponižovania v zmiešaných triedach.“⁷

Podľa sudkyne škola rezignovala na svoju úlohu v procese vzdelávania, keďže uprednostnila protiprávne segregované vzdelávanie pred rozvíjaním inkluzívneho vzdelávania. Podľa jej názoru oddeľovanie nemožno považovať za tzv. dočasné vyrovnávacie opatrenie, ktoré má za cieľ vyrovať nejaký hendikep. Argumentovala: „Je zrejme, že ich opatrenia nemajú vyrovnávací charakter, ktorý by umožnil dobiehanie deficitu spôsobeného možným sociálnym znevýhodnením, ale ide im len o oddelenie nerómskych žiakov od rómskych.“⁸ Všimla si tiež, že z rómskych tried nebol preradený dlhodobo do nerómskych tried ani jeden žiak. Napokon poznamenala, že škola sa netajila tým, že oddeľovanie bolo spôsobené obavou z odlivu nerómskych žiakov. Sudkyňa tak konštatovala porušenie antidiskriminačného zákona a uložila škole odstrániť protiprávny stav do 30 dní odo dňa nadobudnutia právoplatnosti rozsudku.

Z POHĽADU JUDIKATÚRY ESĽP SÚ ŠANCE ŠKOLY OSPRAVEDLNIŤ SEGREGÁCIU PRED ODVOLACÍM SÚDOM NULOVÉ

Žalovaná škola sa voči rozsudku na krajskom súde odvolala. Podľa informácií dostupných v tlači škola vo svojom odvolaní argumentovala, že rómske deti nediskriminuje a že triedy nevytvárala na etnickom princípe, ale deťom zo znevýhodneného prostredia poskytovala odlišné metódy a tempo učenia.⁹ Je možné, že žalovaná škola svoje odvolanie založila na §107 školského zákona, ktorý v odseku 3 umožňuje vytváranie individuálnych podmienok pre deti zo

„Škola argumentovala ustanovením školského zákona, ktorý dáva právo na výchovu a vzdelávanie s využitím špecifických foriem a metód zodpovedajúcich potrebám týchto detí. Takáto interpretácia zákona však podľa sudkyne nesmie byť ospravedlnením segregácie. Školský zákon nemôže byť interpretovaný v rozpore s antidiskriminačným zákonom, Ústavou SR a ani medzinárodnými dohovormi o ochrane ľudských práv.“

„Škola rezignovala na svoju úlohu v procese vzdelávania, keďže uprednostnila protiprávne segregované vzdelávanie pred rozvíjaním inkluzívneho vzdelávania.“

„Obhájiť prípad sťažovateľov v Chorvátsku sa zdá byť náročnejšie ako v prípade Šarišských Michaľan, keďže by do istej miery bolo možné ospravedlniť dočasné opatrenia vyrovnávajúce jazykové bariéry. Je vysoko nepravdepodobné, že by ESĽP akceptoval sociálne znevýhodnenie a argument o odlive nerómskych detí zo školy ako ospravedlniteľný dôvod odlišného zaobchádzania.“

7 *Ibid.* s.10.

8 *Ibid.* s.10.

9 Šarišské Michaľany nechcú triedy zmiešať, Korzár, SME, 23.1.2012.

sociálne znevýhodneného prostredia úpravou organizácie výchovy a vzdelávania, úpravou prostredia, v ktorom sa výchova a vzdelávanie uskutočňuje a využitím špecifických metód a foriem výchovy a vzdelávania.¹⁰

Aj keď ťažko predpovedať, ako si s odvolaním poradí krajský súd, je takmer isté, že škola by pred Európskym súdom pre ľudské práva (ESLP) s takouto argumentáciou neuspela.¹¹ Prípady *Oršuš a ďalší proti Chorvátsku*, o ktorom rozhodoval ESLP, vo svojich faktoch pripomína situáciu v Šarišských Michaloch.¹² Sťažovatelia Oršuš a ďalší zažalovali základné školy v Chorvátsku za to, že umiestňovali rómske deti do oddelených tried v hlavnom vzdelávacom prúde z dôvodu nedostatočnej znalosti chorvátčiny. Školy sa podobne ako u nás bránili tým, že musia prispôbiť spôsob výučby. ESLP si podobne ako okresný súd v Prešove všimol, že v praxi neexistoval žiadny spôsob monitorovania preraďovania rómskych detí do nerómskych tried a že deti boli vo všetkých ročníkoch základnej školy vzdelávané oddelene. ESLP taktiež upozornil, že aj keď škola priamo nezaraďovala deti do osobitných tried na základe jazykového kľúča, dôsledkom takéhoto opatrenia bolo vytvorenie tried zostavených na základe etnickej príslušnosti. Takýto postup je zakázanou nepriamou diskrimináciou.

Obhájiť prípad sťažovateľov v Chorvátsku sa zdá byť náročnejšie ako v prípade Šarišských Michalov, keďže by bolo možné do istej miery ospravedlniť dočasné opatrenia vyrovnávajúce jazykové bariéry. Je vysoko nepravdepodobné, že by ESLP akceptoval sociálne znevýhodnenie a argument o odlihe nerómskych detí zo školy ako ospravedlniteľný dôvod odlišného zaobchádzania.

OTÁZKA NIE JE, ČI SEGREGÁCIU AKCEPTOVAŤ, ALE AKO DESEGREGOVAŤ

Je len otázkou času, kedy školy, ktoré podobne ako v Šarišských Michaloch segregujú rómske deti, súdne spory prehrajú a súdy im

„Školy potrebujú pomoc zo strany štátnych a samosprávnych inštitúcií nielen vo vyššie zmienených oblastiach, ale aj pri odstraňovaní systémových bariér pri zavádzaní inkluzívneho vzdelávania.“

uložia desegregáciu. Preto si myslím, že predmetom diskusie by už nemalo byť to, či je segregácia akceptovateľná, ale ako desegregovať.

Je zrejmé, že samotné premiešanie detí v triedach nestačí. Tiež je jasné, že nemožno nechať bremeno desegregácie len na školy. Je

nutné riešiť vylúčenie rómskych komunit komplexne, a to rozvojom sociálneho bývania, prácou s rodičmi a vytváraním možností pre ich zamestnanie, komunitnou a terénnou prácou a cieľovým zabezpečením zdravotnej starostlivosti.

Školy však potrebujú pomoc zo strany štátnych a samosprávnych inštitúcií nielen vo vyššie zmienených oblastiach, ale aj pri odstraňovaní systémových bariér pri zavádzaní inkluzívneho vzdelávania. Tými sú, medzi inými, náročný školský vzdelávací program, neúnosná administratíva či nemožnosť vytvárať triedy s výrazne nižším počtom detí. Centrálné orgány musia tiež odstrániť mechanizmy, ktoré nútia školy k tomu, aby súperili o najlepších žiakov porovnávaním v monitoroch a testoch merajúcich znalosť informácií, nie poznatky a schopnosť ich kriticky využívať. Štát spoločne s vysokými školami musí školám pomôcť tým, že bude pripravovať kvalitatívnych pedagógov, ktorí vedú inkluzívne vzdelávať deti s odlišnými schopnosťami.

To však neznamená, že školy nezohrávajú kľúčovú úlohu v procesoch desegregácie. Náš výskum nástrojov zameraných na zlepšenie

10 §107 ods. 3 písm. b-d, zákona č. 245/2008 o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

11 V prípade žaloby vo verejnom záujme však nie je možné odvolať sa až k ESLP.

12 *Oršuš a ďalší proti Chorvátsku*, 15766/03 zo 16. marca 2010.

integrácie rómskych detí odhalil, že samotné školy, ak majú záujem, vedú aj v rámci obmedzených možností využívať prvky inkluzívnosti vo vzdelávaní. Jednotliví učitelia svojim osobným nadšením a často aj navzdory nízkej systémovej podpore dokázali vytvoriť vo viacerých školách uvoľnenú a priateľskú atmosféru, v ktorej sa aj rómske deti môžu cítiť v škole dobre.

Základným predpokladom pre inkluzívne vzdelávanie je zmena optiky nazerania na rómske deti. Tie nie sú na školách vnímané ako individuálne ľudské bytosti, ktoré, rovnako ako ostatné

deti, majú svoje potreby. Skôr ich školy vidia ako „problém“, ktorý treba riešiť a ktorý dokonca ohrozuje fungovanie a imidž školy. Pedagógovia už v súčasnosti majú k dispozícii niektoré nástroje, ktoré môžu pomáhať pri zmene školskej filozofie. Multikulturná výchova (MKV) napríklad svojím prierezovým charakterom poskytuje priestor na vytváranie pozitívnej sociálnej klímy na vyučovacích hodinách, v učebnej triede, celej škole a komunite. Pre jednu zo škôl v našom výskume bola MKV nástrojom na aktivity, ktoré spájajú rómske a nerómske deti z oddelených komunit. Využívanie asistentov učiteľa má obrovský potenciál pri individuálnom prístupe k deťom podľa ich potrieb. Pozitívne využitie rómskeho jazyka a kultúry (napr. rómska história či spoznávanie významných rómskych osobností) na školách zároveň prejavuje rešpekt a vytvára prostredie, v ktorom nikto nemusí skrývať svoju identitu.

Existuje množstvo iných úspešne odskúšaných metód, ako napríklad správne zavedenie skupinového či vrstovnickeho učenia, ktoré podporujú sociálne učenie medzi deťmi, vytvárajú pozitívne vzory a spoluprácu, redukovávajú predsudky na základe vlastnej skúsenosti, a tak prispievajú k tomu, aby sa všetky deti v škole cítili dobre a mali rovnakú šancu na úspech.¹³ Myslím si, že zaraďovanie detí do tried by malo rešpektovať prirodzenú rozmanitosť detí, ktorú je možné dosiahnuť najspravodlivejšie náhodným výberom. V súčasnosti to však funguje mimoriadne selektívne- už od útleho detstva sú deti rozdeľované podľa (školami predpokladaných) schopností na výborné (triedy A), priemerné (triedy B) a podpriemerné (triedy C, D, E). Náš výskum potvrdil to, čo už v sociálnych vedách vieme dávno. Každé dieťa má nejakú formu nadania. Umením dobrého vzdelávania je individuálne ho rozvíjať. Vzdelávanie by nemalo oceňovať len isté schopnosti a vylučovať deti, ktoré ich nemajú.

Napriek zjavnému nepochopeniu dôležitosti súdneho prípadu základnej školy v Šarišských Michaloch zo strany vtedajších politických elít¹⁴ veríme, že nakoniec tento prípad bude impulzom na prijatie opatrení, ktoré pomôžu pri riešení jedného z najzávažnejších porušovaní ľudských a menšinových práv na Slovensku. ■

13 Výborný prehľad úspešných metód inkluzívneho vzdelávania podporených výskumnými dôkazmi možno nájsť napr. v Mitchell, D. (2008). *What Really Works in Special and Inclusive Education: Using evidence-based teaching strategies*. London and New York: Routledge.

14 Pozri napr. blogy vtedajšieho štátneho tajomníka ministerstva školstva Jaroslava Ivanča, „Michalany ako precedens s nechcenými následkami“, dostupné na <http://ivanco.blog.sme.sk/c/286026/Michalany-ako-precedens-s-nechcenymi-nasledkami.html> a vtedajšej štátnej tajomníčky Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Lucie Nicholsonovej, „Zákaz segregácie na Slovensku je smiešny“, dostupné na <http://aktualne.atlas.sk/komentare/lucia-nicholson/zakaz-segregacie-na-slovensku-je-smiesny/>

POMŮŽOU „NOVÁ DATA“ SVĚTOVÉ BANKY A ROZVOJOVÉHO PROGRAMU OSN K EFEKTIVNĚJŠÍ SOCIÁLNÍ POLITICE NA SLOVENSKU?

EVA SAGANOVÁ

Slovenská sociální politika si, podobně jako politiky dalších evropských států, vyžaduje reformy, ať už v oblasti politiky zaměstnanosti, sociálního a důchodového pojištění či rozdělování sociálních dávek. Téma reformem je v současné době všudypřítomné. Jejich nutnost si uvědomuje každá vláda, konkrétní politiky se však liší, zejména co se týče řešení sociálně a ekonomicky vyloučených romských komunit. V případech návrhů sociálních dávek se fantazii meze nekladou: omezení rodičovského příspěvku, vyplácení dávek v hmotné nouzi na základě „zásluhovosti“ nebo třeba ústupky v dodržování lidských práv, jak je avizoval nově zvolený předseda vlády Robert Fico na nedávné přednášce na vysoké škole.¹

Jako podklady pro reformu sociální politiky měly předchodit, předčasně ukončené, vládě sloužit expertní analýzy a data zpracované odborníky ze Světové banky (SB) a Rozvojového programu OSN (UNDP).² Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenské republiky (MPSVR) si od této spolupráce se Světovou bankou, která započala v roce 2011³, slibovalo mnohé: zhodnocení fungování sociálního systému jako celku, finančních transferů sociální pomoci, systému dávek z pohledu motivace k práci, struktury příjemců dávek v hmotné nouzi, koordinace při poskytování služeb zaměstnanosti a v konečném důsledku hledání možných řešení sociálního vyloučení a koncentrované chudoby (především marginalizovaných romských komunit). Před předčasnými volbami, 22. února 2012, MPSVR uspořádalo konferenci s prezentací prvních výsledků analýzy expertů SB a UNDP.⁴ Jeho tehdejší státní tajemnice Lucia Nicholsonová operovala jejich důležitostí a „převratností“ od začátku konference. Jelikož nemáme přístup k primárním datům a nemůžeme tak dostatečně ověřit interpretační hodnotu zveřejněných dat, reflektuji v tomto článku to, co prezentovala Světová banka a UNDP jako oficiální výstupy projektu.

„Jedním z výstupů projektu bylo vyvrácení stereotypu, že příjemci dávek v hmotné nouzi jsou převážně vícečlenné romské domácnosti. Mnohočlenné romské rodiny často na některé dávky určené osobám v hmotné nouzi nedosáhnou, například na příspěvek na bydlení vzhledem k tomu, že žijí v nelegálních osadách.“

Jedním z výstupů bylo vyvrácení stereotypu, že příjemci dávek v hmotné nouzi (DHN) jsou převážně vícečlenné romské domácnosti. Podle zjištění SB 64 % jejich příjemců jsou domácnosti bez dětí, často mladí lidé. A pouze 3% pobírají rodiny s více než čtyřmi dětmi. Přestože do této kategorie pravděpodobně spadají i mnozí Romové, kteří jsou státem považováni jako jednotlivci, částečně to bourá stereotyp, že hlavními poběrateli dávek jsou romské rodiny s více dětmi (dokonce i ten, že mnohé mají děti právě proto, aby se stali příjemci sociálních dávek).

Sociální pomoc by měla být především adresována právě skupině obyvatel ohrožených chudobou, tedy i Romům, a podmínky pro její

získání by se neměly dále zpříšňovat. Mnohočlenné romské rodiny často na některé dávky určené osobám v hmotné nouzi, které jsou upravené zákonem č. 599/2003 Z.z. o pomoci v hmotné nouzi⁵, nedosáhnou, například na příspěvek na bydlení vzhledem k tomu, že žijí v nelegálních osadách. Mnozí politici však bohužel toto téma stále populisticky zneužívají a nadále využívají rétoriku zneužívání dávek. Tento diskurz byl spoluvytvořený médii, která sociální dávky taky často automaticky spojuje s jejich zneužíváním. To, že je někdo příjemcem sociálních dávek přeci automaticky neznamená, že je zneužívá. Diskurz solidarity paradoxně absentuje i u sociálně demokratické strany SMER slibující jistoty, která od vyhraných voleb navrhuje vůči romské komunitě represivní řešení v této oblasti. Zároveň je potřeba zdůraznit, že na Slovensku neexistuje nic jako „romské dávky“. Všichni občané v téže sociální situaci mají nárok pobírat sociální dávky bez ohledu na jejich etnickou příslušnost. Zneužívání sociálního systému ze strany Romů tak stojí na stereotypních a hlavně nesprávných interpretacích sociálního systému.

Další oblastí, která byla analyzována, byla nezaměstnanost. Nezaměstnanost Romů je na Slovensku jednou z nejvyšších v porovnání s ostatními evropskými státy. Podle studie je 54 % nezaměstnaných Romů schopných pracovat (t.j. jsou starší 18 a mladší 59 let, nejsou v předčasném důchodu, nejsou zdravotně postižení, neúčastní se „tréningu“ a neposkytují péči další osobě). Příčinami jejich nezaměstnanosti jsou mimo jiné nízká vzdělanost související se segregací romských žáků a diskriminace na trhu práce. Analýza upozorňuje, že 13 % nově vstupujících na trh práce ročně jsou právě Romové s nízkým vzděláním a toto číslo se bude zvyšovat. Tyto údaje ukazují, že je něco špatně. Proto je důležité podporovat inkluzivní vzdělávání a plně začlenit romské žáky do systému základního vzdělávání nejen z těchto ekonomických důvodů (zapojení do trhu práce), ale především z lidskoprávního hlediska (každý z nás má právo na vzdělání). V souvislosti s nezaměstnaností byl živě diskutován princip zásluhovosti dávek, který tehdejší pracovníci MPSVR obhajovali a zdůrazňovali jeho důležitost. Neřeší však příčiny sociálních problémů a zároveň je v rozporu se základní filosofií sociální pomoci, podle které má na ní nárok každý, kdo se ocitne v hmotné nouzi. Podmínky pro získání dávek v hmotné nouzi jsou i tak přísné, což dokazuje nepokrytí velké části chudých obyvatel. Studie ukázala, že pouze 82 % příjemců DHN patří mezi nejchudší pětinu obyvatel země, a že jen 41 % spodních pěti procent rozdělení podle příjmu je pokrytých DHN. Vzhledem k tomu, že dosavadní aktivizační práce jsou neefektivní, často smysloprázdné a nezaručují návrat do práce, je představa systému plošného vyplácení dávek podle zásluhovosti neakceptovatelná. Politika by měla být primárně směřována na uplatnění Romů na trhu práce a jejich vzdělávání (a tam by mělo být věnováno nejvíce úsilí) a ne na restrikcii sociálních dávek.

„Mnozí politici populisticky využívají rétoriku zneužívání dávek. To, že je někdo příjemcem sociálních dávek ale automaticky neznamená, že je zneužívá. Diskurz solidarity paradoxně absentuje i u sociálně demokratické strany SMER slibující jistoty.“

1 <http://aktualne.atlas.sk/ficove-slova-o-romoch-niektoroch-vydesili-ini-nesetria-kritikou/slovensko/spolocnost/>

2 <http://www.employment.gov.sk/socialny-system-a-mrk.html>

3 <http://www.employment.gov.sk/svetova-banka.html>

4 Prezentace z konference jsou dostupné na stránce <http://www.employment.gov.sk/socialny-system-a-mrk.html>

5 http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/hmotna-nudza/davka-a-prispevky-v-hmotnej-nudzi.html?page_id=226

„V souvislosti s nezaměstnaností byl živě diskutován princip zásluhovosti dávek. Ten však neřeší příčiny sociálních problémů a zároveň je v rozporu se základní filosofií sociální pomoci, podle které má na ní nárok každý, kdo se ocitne v hmotné nouzi. Podmínky pro získání dávek v hmotné nouzi jsou i tak přísné, což dokazuje nepokrytí velké části chudých obyvatel.“

V neposlední řadě pracovníci SB vyčíslili finanční ztráty z vyloučení Romů, tzv. *cost of non-inclusion*.⁶ Stát v důsledku exkluze Romů přichází o 7 % HDP ročně. Ztráty z jejich nezačlenění jsou vyšší než investice do jejich sociálního začlenění. Tento ekonomický pohled však vytváří obraz Romů jako příživníků tím, že uvádí, kolik „ubírají“ státu na HDP ročně. Důvody k inkluzi nejsou přeci finanční, ale lidskoprávní a etické (všichni máme rovná práva a nikomu

nesmí být základní lidská práva upírána). Některým jsou principy rovnosti a lidské důstojnosti „cizí“, ale na ekonomické zisky a ztráty jsou „citlivější“, proto takové vyčíslení může ovlivnit jejich vnímání reality. Třeba poznamenat, že pozitivním krokem v oblasti řešení vyloučení Romů bylo přijetí Strategie Slovenské republiky pro integraci Romů do roku 2020⁷ v lednu letošního roku. Monitorování integrace či inkluze je však náročné vzhledem k chybějícím etnickým datům. Proto byla na konferenci zdůrazňována potřeba jejich sběru do budoucna.

Shrneme-li hlavní výstupy prvních analýz, prezentovaná data ukazují na sociální problémy, které jsou obecně známé, a na které

6 http://www.romadecade.org/the_cost_of_noninclusion_2009
7 <http://www.romovia.vlada.gov.sk/data/files/8477.pdf>

bylo již dlouhou dobu upozorňováno. Jejich přidanou hodnotou je jejich kvantifikace, tedy číselné vyjádření sociální reality. Například procentuální vyjádření struktury poběratelů dávek v hmotné nouzi nebo finanční ztráty z vyloučení Romů. Tyto údaje jednoznačně potvrzují potřebu adresnosti opatření v sociální politice na obyvatelstvo žijící v chudobě a také na populaci mladých lidí, kteří mají problémy s uplatněním na trhu práce. Je ale otázná, zda-li mohou reálně pomoci k efektivnější politice. Ostatně, způsob provedení reformy nakonec záleží na vládě.

„Argumentace využívající vyčíslení ztráty z vyloučení Romů vytváří obraz Romů jako příživníků tím, že uvádí, kolik „ubírají“ státu na HDP ročně. Důvody k inkluzi však nejsou finanční, ale lidskoprávní a etické.“

Dosavadní jednání a výroky premiéra nově zvolené vlády Roberta Fica však naznačují ignoraci nejen těchto dat, ale i základních lidských práv obecně. Svědčí o tom jeho záměr rušení místopředsedy vlády pro lidská práva a národnostní menšiny⁸ a jeho výroky k řešení „romského problému“ prosazením ústupků z hlediska rozsahu lidských práv⁹, zavedením internátních škol nebo nesmyslným omezením dávek v hmotné nouzi na tři děti.¹⁰ V této vládě se pozitivních změn v sociální politice vůči marginalizovaným romským komunitám bohužel nejspíš nedočkáme. ■

8 <http://www.sme.sk/c/6321386/ludske-prava-sa-rozstiepia-post-vicepremiiera-smer-zrusi.html>
9 <http://aktualne.atlas.sk/ficove-slova-o-romoch-niektorých-vydesili-ini-nesetria-kritikou/slovensko/spolocnost/>
10 <http://aktualne.atlas.sk/ficove-slova-o-romoch-niektorých-vydesili-ini-nesetria-kritikou/slovensko/spolocnost/>

STRATÉGIA INTEGRÁCIE RÓMOV NIE JE IDEÁLNA, ALE PONÚKA PRIESTOR NA ZMENU

JARMILA LAJČÁKOVÁ

Prvým schváleným bodom rokovania vlády v roku 2012 bola Stratégia SR pre integráciu Rómov do roku 2020 (ďalej len „stratégia“). Vznikla

„Veríme, že súčasná vláda možnosť, ktorú stratégia ponúka využije a že sa z nej nestane len kus drahého zabudnutého papiera.“

na podnet Európskej komisie (EK), ktorá v oznámení nazvanom Rámec EU pre národné stratégie pre integráciu Rómov do roku 2020 požiadala o prijatie národných stratégií do konca roka 2011. EK pri-

tom jasne deklarovala, že jej vstupom do riešenia vylúčenia rómskych komunit sa národné štáty nezabavujú zodpovednosťou za svojich rómskych obyvateľov a prijímanie inkluzívnych politík. Stratégia je rozsiahly, takmer 80 stranový materiál. Podľa predkladacej správy je výsledkom spolupráce Úradu splnomocnenca pre rómske komunity so Svetovou bankou, Rozvojovým programom OSN (UNDP), Nadáciou otvorenej spoločnosti, Združením miest a obcí Slovenska a s mimovládnyimi organizáciami.

STRATÉGIA JE LEN RÁMCOM

Napriek svojej rozsiahlosti je stratégia len rámcom ďalšieho smerovania politiky v tejto oblasti. Uznesenia stratégie obsahujú iba niekoľko konkrétnych úloh: príprava akčných plánov týkajúcich sa finančne

inklúzie a komunikácie smerom k väčšinovej spoločnosti, monitorovanie jej plnenia a príprava akčných plánov pre oblasti vzdelávania, bývania, zdravia a zamestnanosti na roky 2015-2020.

Okrem týchto úloh je prílohou stratégie už v lete 2011 schválený Revidovaný národný akčný plán Dekády inklúzie rómskej populácie 2005-2015 na roky 2011-2015 (ďalej len „akčný plán“). To znamená, že záväznými úlohami v oblastiach vzdelávania, bývania, zdravia a zamestnanosti sú tie, ktoré sú obsiahnuté v akčnom pláne, nie ciele, ktoré sú opísané v stratégii. Na príklade možno uviesť, že v stratégii sa vláda zaväzuje „postupne eliminovať zaraďovanie detí vzdelávaných podľa variantu A do špeciálnych škôl a špeciálnych tried ZŠ a zabezpečiť ich vzdelávanie v hlavnom prúde so zvýšeným počtom asistentov učiteľa, ktorí ovládajú rómsky jazyk“.¹ Akčný plán však takúto úlohu neobsahuje a celkovo je v dôležitom sektore vzdelávania mimoriadne slabý.² Neobsahuje napríklad úlohu prijať plány na odstraňovanie rôznych foriem segregácie, ktorá je zrejme najakútnejším problémom vo vzdelávaní. Nezaväzuje ani k postupnému riešeniu špeciálneho školstva či k cielenej podpore inkluzívneho vzdelávania. Inými slovami, prijatím stratégie

1 Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 prijatá uznesením č.1/2012 z 11.januára 2012, s.29.
2 Pozri Lajčáková, J. (2011). Revidovaný národný akčný plán k Dekáde rómskej inklúzie: ďalšia bezzubá stratégia? *Menšinová politika na Slovensku*, 3/2011.

sa v rozsahu konkrétnych úloh v štyroch kľúčových oblastiach, ktoré sa vláda a ministerstvá zaviazali plniť od leta 2011, nezmenilo nič.

NAJDÔLEŽITEJŠÍM JE ZÁVÄZOK ZBIERAŤ ETNICKY CITLIVÉ DÁTA

Okrem záväzku pokračovať v akčnom pláne a prijať akčný plán aj na obdobie 2015-2020 stratégia obsahuje aj úlohu monitorovať jej napĺňanie. Úloha je zvláštna v tom zmysle, že stratégia neza-

„Monitorovanie zrejme neodhalí efektívnosť úloh stratégie, odhalí však rozsah diskriminácie a vylúčenia rómskej menšiny.“

väzuje k plneniu úloh, ktoré by mali k vytýčeným cieľom prispieť. Monitorovanie tak zrejme neodhalí efektívnosť úloh stratégie. Odhalí však rozsah diskriminácie a vylúčenia rómskej menšiny. Monitorovací proces totiž predpokladá aj zber etnicky citlivých dát. Na Slovensku v roku 2012 (!) musíme vyhodnotiť tento záväzok ako pokrok. Zber sa bude realizovať aj aktualizáciou Atlasu rómskych komunít z roku 2004 a jeho prepojením s existujúcimi dátami štátu. Zber dát o etnicite je kľúčom nielen k prijímaniu efektívnych a cielených politík. Dáta by mohli pomôcť aj obetiam nepriamej diskriminácie, napríklad pri preraďovaní rómskych detí do špeciálnych škôl a tried.³

DÔRAZ NA PARTICIPÁCIU RÓMSKEJ OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

EU rámec pre národné stratégie kladie mimoriadny dôraz na participáciu rómskej občianskej spoločnosti na príprave, implementácii a najmä monitoringu národných stratégií. Tvorcovia slovenskej stratégie sa pokúsili zaangažovať mimovládne rómske organizácie

„Tvorcovia slovenskej stratégie sa pokúsili zaangažovať mimovládne rómske organizácie do jej tvorby prostredníctvom niekoľkých konzultácií. Vzhľadom na doposiaľ nízku ochotu štátu počúvať rómske organizácie treba túto snahu oceniť.“

do jej tvorby prostredníctvom niekoľkých konzultácií. Vzhľadom na doposiaľ nízku ochotu štátu počúvať rómske organizácie treba túto snahu oceniť.

V tomto ohľade by som chcela pripomenúť, že uznanie rómskych komunít a rómskej občianskej spoločnosti na lokálnej i národnej úrovni za rovnocenného

partnera je kľúčovou podmienkou zásadnej zmeny. V žiadnom prípade však nemám na mysli *pro forma* participáciu niekoľkých pozvaných Rómov, ktorá by poskytla punc legitimacy vládnym politikám. Je nevyhnutné, aby tí, ktorých sa má politika dotýkať, boli skutočne zaangažovaní do jej tvorby a aby ich hlasy boli vypočuté.

Takýto prístup vyžaduje zmenu postoja k rómskej menšine, ktorá je už stáročia vnímaná ako problém (tzv. rómsky problém) vyžadujúci „riešenie“. Politiky voči Rómom tak oscilovali medzi dvoma typmi riešení: násilného vylúčovania alebo pokusov o „scivilizovanie“ a asimiláciu.

DÔLEŽITÝ, AJ KEĎ NIE CELKOM POCHOPENÝ PRINCÍP DESTIGMATIZÁCIE

Výskum CVEKu zameraný na nástroje, ktoré by mali pomáhať pri vzdelávaní rómskych detí potvrdzuje, že tento trend je prítomný aj po roku 1989. Najvypuklejším príkladom sú zrejme nulté ročníky.⁴

3 Porovnaj s prípadom D.H. proti Českej republike, číslo podania 57325/00 z 13. novembra 2007.

4 Výskum realizoval CVEK v období november – december 2011 v rámci projektu Opatrenia na zlepšenie vzdelávania rómskych detí – sú naozaj inkluzívne? Pozri text Tiny Gažovičovej et al. v tomto vydaní Menšinovej politiky na Slovensku.

Tie sú nástrojom riešenia problému, ktorý si rómske deti vnímané ako zaostalé, obzvlášť kvôli nedostatočným hygienickým návykom, prinášajú z domu. Zmyslom tohto už 20 rokov fungujúceho opatrenia je adaptovať či „scivilizovať“ chudobné rómske deti tak, aby zapadli do prostredia školy. Často dobromyseľní a snažiaci sa učiteľia priamo alebo nepriamo nálepkujú rómske deti ako „problémové a nenormálne“.

Riziko takého nálepkovania nespočíva len v tom, že rómske deti pokračujú vo vyšších ročníkoch v etnicky segregovaných triedach. Rizikom je aj to že onálepkovanie rómskych detí ako zaostalých už od útleho detstva môže viesť k znútorneniu tejto hanlivej predstavy, ktorú o nich majú iní. Ich vnímanie seba ako menejcenných sa ľahko stáva najsilnejším nástrojom ich utláčania. Inými slovami, ich možnosti vymaniť sa z biedy a vylúčenia sú nižšie nielen kvôli reálnej diskriminácii a chudobe, ale aj kvôli vlastným pocitom menejcennosti.⁵

„Rizikom je aj to, že onálepkovanie rómskych detí ako zaostalých už od útleho detstva môže viesť k znútorneniu tejto hanlivej predstavy, ktorú o nich majú iní. Možnosti vymaniť sa z biedy a vylúčenia sú nižšie nielen kvôli reálnej diskriminácii a chudobe, ale aj kvôli vlastným pocitom menejcennosti.“

Ak má štát záujem na tom, aby mali Rómovia šancu aktivizovať sa pri hľadaní cesty zo sociálneho vylúčenia, musí ich prestať označovať výlučne za problém a začať ich rešpektovať ako rovnocenné ľudské bytosti a partnerov. Z tohto dôvodu zasluhuje pozornosť princíp destigmatizácie, ktorý je jedným z základov stratégie. Tvorcovia stratégie chápu destigmatizujúci prístup ako „neutrálny prístup úradníkov verejnej správy k výkonu svojich činností a výchovu k tolerancii v celej spoločnosti.“⁶ Aj keď oceňujem zaradenie princípu destigmatizácie do tohto dokumentu, jeho výklad a prepojenie s inými v stratégii obsiahnutými prístupmi sú prinajmenšom nepresvedčivé.

Myslím si, že v tejto polohe princíp môže slúžiť ako argument proti uznaniu menšinových práv a výučbe rómskeho jazyka, ktoré je v stratégii obsiahnuté. Predpokladám, že sa môže objaviť aj ako argument proti dočasným vyrovnávacím opatreniam.⁷ Oponenti tejto politiky, najmä z konzervatívnych radov, totiž príliš často a zanietene argumentujú tým, že takto zdôvodnené preferenčné zaobchádzanie menšinu stigmatizuje. Na dosiahnutie výraznejšieho posunu v oblasti inklúzie Rómov je nutné urobiť viac, ako ponúka stratégia, a to práve prijatím afirmatívnej politiky. Skúsenosti západných demokracií, a dokonca aj východoeurópskych štátov (Rumunsko), poukazujú na to, že prijímanie dočasných vyrovnávacích opatrení je efektívnym nástrojom na prekonávanie znevýhodnenia Rómov. Ich cieľom je budovať silnú strednú rómsku vrstvu napríklad zvýšením počtu Rómov študujúcich na prestížnych univerzitách a odboroch. V oblasti zamestnanosti by pokrok mohol nastať vtedy, ak by vláda zaviedla prijímanie dočasných vyrovnávacích opatrení ako jednu z podmienok realizácie nákupu služieb a tovarov prostredníctvom verejného obstarávania.

Destigmatizácia by sa tiež mala premietnuť do symbolickej politiky uznania Rómov a rómskej kultúry a histórie ako rovnocennej súčasť Slovenska, čo však v sociálne a ekonomicky zameranej stratégii absentuje. Ako sme písali v minulom vydaní Menšinovej politiky na Slovensku, témou, ktorá si zasluhuje mimoriadnu pozornosť, je aj ospravedlnenie sa a odškodnenie násilne sterilizovaných rómskych žien.⁸

5 Pozri Taylor, Ch. (1994) „The Politics of Recognition“. In A. Gutman (ed.), *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

6 Stratégia, s.9.

7 Práve takéto videnie dočasných vyrovnávacích opatrení bolo argumentom namietajúcim ich protiústavnosť v podaní vlády na ústavný súd v roku 2005. Pozri nález ústavného súdu US 539/2005 Z.z. zo dňa 18.10.2005

8 Lajčáková, J. (2011). Kedy sa dočkáme riadneho prešetrovania násilných

STRATÉGIA JE MOŽNOSŤOU, KTORÚ TREBA VYUŽIŤ

Aj keď stratégia nezaväzuje, dáva možnosť, aby sa v nej zadané ciele objavili v akčných plánoch na roky 2015-2020. Dáva tiež šancu novo zvolenej vláde, aby zmenila revidovaný národný akčný plán tak, aby naplnil ambicióznejšie ciele stratégie. Množstvo návrhov, ktoré by mohli

sterilizácií rómskych žien a verejného odsúdenia tejto neľudskej praktiky? *Menšinová politika na Slovensku, 4/2011, s.4.*

SÚ OPATRENIA NA ZLEPŠENIE VZDELÁVANIA RÓMSKÝCH DETÍ INKLUZÍVNE? ZHRNUTIE VÝSKUMNÝCH ZISTENÍ

V rámci školského systému na Slovensku funguje viacero opatrení, ktorých cieľom je zlepšenie vzdelávania detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, najmä rómskych detí z marginalizovaných komunit. Dostupné dáta o vzdelanostnej úrovni Rómov však nepoukazujú na to, že by v tejto oblasti došlo k pozitívnej zmene.¹ CVEK v uplynulých mesiacoch realizoval výskumný projekt, v rámci ktorého analyzoval, nakoľko sú vybrané podporné opatrenia v súlade s princípmi inkluzívneho vzdelávania. Výskum bol koncipovaný ako kvalitatívny a zahŕňal rozhovory a zúčastnené pozorovania na desiatich základných školách v rôznych častiach Slovenska. Projekt vznikol vďaka finančnej podpore Úradu vlády SR v rámci dotačného programu Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd.

V našom výskume sme vychádzali z teoretickej perspektívy inkluzívneho vzdelávania. Jeho podstatou je myšlienka, že všetky deti je možné vzdelávať spoločne pri poskytnutí individuálneho prístupu. Diverzita, ktorá takto v triede vzniká, je pre rozvoj detí prínosom a je vnímaná ako príležitosť a nie ako hrozba. Inklúzia je proces, ktorý je zameraný súčasne na zvyšovanie participácie detí a na odstraňovanie bariér vo vzdelávaní.

Naším cieľom bolo zistiť, či existujúce opatrenia prispievajú z hľadiska inkluzívneho vzdelávania k rešpektovaniu potrieb rómskych detí vo vzdelávaní. Zaoberali sme sa týmito konkrétnymi opatreniami: nulté ročníky, asistenti učiteľa, multikultúrna výchova, individuálna integrácia, rómsky jazyk a finančné nástroje.

VÝSKUMNÉ ZISTENIA

Nulté ročníky² a asistenti učiteľa³ tvoria „kostru“ politík zameraných na vyrovnávanie šancí detí z marginalizovaných rómskych komunit.

- 1 Filadelfiová, J., Gerbery, D., Škoblá, D. (2006). Správa o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku. Bratislava: UNDP.
- 2 Podľa platného školského zákona sú nulté ročníky určené pre deti, ktoré dosiahli fyzický vek 6 rokov, nedosiahli školskú spôsobilosť a pochádzajú zo sociálne znevýhodneného prostredia. Do nultého ročníka ich možno zaradiť ako alternatívu k odloženej školskej dochádzke, ale len so súhlasom zákonného zástupcu. Zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, §19.
- 3 Cieľom pôsobenia asistenta učiteľa má byť podľa zákona „utváranie rovnosti príležitostí vo výchove a vzdelávaní“ a prekonávanie „architektonických, informačných, jazykových, zdravotných, sociálnych alebo kultúrnych bariér“. Zákon č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, §16 (1). Pozíciu asistenta učiteľa ďalej ju upravuje Vyhláška MŠ SR č. 437/2009.

prispieť k pozitívnemu posunu ponúkli aj mimovládne organizácie v procese medzirezortného pripomienkového konania. Vláda má zároveň dostatočnú podporu v parlamente, aby presadila zmenu súčasne platného mätúceho a prakticky nepoužiteľného ustanovenia o dočasných vyrovnávacích opatreniach v antidiskriminačnom zákone. S podporou opozičných strán, ktoré sú naklonené téme, by mohla presadiť aj ústavnú zmenu, ktorá by uľahčila prijímanie politik afirmatívnej akcie. Veríme, že súčasná vláda túto možnosť využije a zo stratégie sa nestane len kus drahého zabudnutého papiera. ■

TINA GAŽOVIČOVÁ, ELENA GALLOVÁ KRIGLEROVÁ,
JANA KADLEČIKOVÁ, JARMILA LAJČÁKOVÁ

Oba nástroje začali experimentálnym zavádzaním v 90-tych rokoch a od roku 2002 sú súčasťou školskej legislatívy.

Tieto opatrenia sú z pohľadu škôl veľmi nápomocné pri vzdelávaní rómskych detí. Podľa takmer jednotného názoru pedagogických pracovníkov sú **nulté ročníky** nevyhnutné na vyrovnanie zaostávania, ktoré si rómske deti prinášajú z domova. Podľa ich názoru nultý ročník rómske deti „znormálnil“ tak, aby sa mohli zúčastňovať ďalšieho vzdelávacieho procesu.

Keďže nulté ročníky sú vo svojej podstate nástrojom „adaptácie“ rómskych detí do systému vzdelávania, ako také nemôžu podporovať procesy inklúzie. Ich výrazným nedostatkom je zároveň ich celkové zaradenie do existujúcich praktík segregácie. Na skúmaných školách, ktoré praktizujú segregáciu prostredníctvom oddelených priestorov, sú nulté ročníky súčasťou delenia. Je to inštitúcia, ktorá je určená pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, ale v praxi sa stáva, že kľúčom delenia je kombinácia sociálneho znevýhodnenia a etnickej príslušnosti. Nulté ročníky by v optimálnom prípade mohli podporovať proces integrácie, teda fyzickej prítomnosti rómskych detí na školách, avšak len za predpokladu, že nie sú segregované vo vyšších ročníkoch. To však pre ich inklúziu nepostačuje.

Typologicky odlišným nástrojom je **asistent učiteľa**. Ako taký má potenciál individuálne prihliadať na potreby žiakov a diverzifikovať prístup k nim, čím ponúka veľké možnosti na zabezpečenie inkluzívneho prostredia na škole. Podstatné pre naplnenie jeho inkluzívnej funkcie však je, aby primárne pomáhal deťom, nie učiteľom. Tiež by nemal výhradne plniť rolu „strážcu poriadku“, ale venovať sa tomu, čo deťom pre ich vzdelávanie najviac pomôže.

S tým, komu primárne má asistent/ka učiteľa pomáhať, súvisí aj otázka, či by rómske deti mali vyučovať rómski pedagógovia. To, že je niekto Róm, zďaleka nie je dostatočnou charakteristikou či kvalifikáciou, ktorá by zabezpečila, že bude dobrým pedagógom. Má však potenciál prepájať svet žiakov a rodín na jednej strane a svet školy a verejných inštitúcií na strane druhej. Tiež môže slúžiť ako vzor, pričom „*pozitívne rómske vzory potrebujú nielen Rómovia*“ (učiteľka, členka externej odbornej skupiny). Rómovia ako súčasť pedagogického kolektívu môžu búrať stereotypy a ponúknuť pozitívny príklad nielen rómskym žiakom, ale aj tým nerómskym, ich rodičom a učiteľom, ktorí často (už) neveria, že ich rómski žiaci môžu v budúcnosti získať vyššie vzdelanie.

Zároveň môžu rómski pedagógovia (asistenti, učitelia, riaditelia) zapájať **rómsky jazyk** do vyučovania a školského prostredia.⁴ Rómsky jazyk sa totiž v rozhovoroch objavoval predovšetkým v súvislosti s jazykovou bariérou rómskych detí pri ich nástupe do školy.

„Určite keby ovládali slovenčinu, tak tie výsledky by boli oveľa lepšie.“ (riaditeľka, Prešovský kraj)

Na školách, kde niekto z pedagogického zboru ovláda rómsky jazyk, sa tento najčastejšie využíva práve pri prekonávaní prvotnej jazykovej bariéry pri nástupe detí do školy. Všetci vyučujúci, ktorí rómsky jazyk ovládajú a používajú ho pri učení detí po slovensky, si tento spôsob veľmi pochvalovali. Napriek tomu sa u niektorých prejavoval znútorňovaný pocit, že takýto postup nie je celkom správny alebo žiaduci. Viacerí respondenti sa spontánne za svoje konanie ospravedlňovali a predpokladali, že zo strany štátu nemusí byť plne akceptované. Ilustrujú to nasledovné citáty: „Možno, že by to inšpekcia nie až tak rada videla [...]“ (riaditeľka, Košický kraj) alebo „Ja sa nikdy nerozprávam na hodine otvorene po rómsky. Pretože nie je to jazyk, ktorým by sa malo na hodine komunikovať.“ (rómska asistentka, Bratislavský kraj).

Z pohľadu inkluzívneho vzdelávania je pritom úplne vhodné, ak nie priam žiaduce, aby škola pomáhala žiakom, ktorí prekonávajú jazykovú bariéru využívaním ich materinského jazyka. Citlivé zahrnutie rómskeho jazyka do procesu vyučovania by mohlo byť použité aj ako súčasť multikultúrnej výchovy, ktorá bola na Slovensku zavedená od školského roku 2008/2009 ako prierezová téma.

Multikultúrna výchova vznikla ako kritická reakcia na monokultúrny a europocentrický spôsob výučby. Monokultúrne vzdelávanie vychováva jednotlivcov, ktorí vidia svet výlučne z perspektívy svojej kultúry a nie sú schopní akceptovať diverzitu a iné kultúrne a hodnotové systémy ako rovnocenné. Multikultúrna výchova má vo svojich ideáloch výrazný potenciál podporovať procesy inkluzívnosti na školách. Jej prierezový charakter má potenciál transformovať vzdelávacie kurikulum tak, aby rešpektovalo odlišnosti medzi deťmi ako obohacujúcu charakteristiku celej komunity. Deti sú rešpektované ako rovnocenní členovia a členky, pričom nemusia skrývať kultúru a jazyk, ktoré si prinášajú z domu.

Vo výskume sme sa na školách často stretli so začudovaním sa nad otázkou o multikultúrnej výchove. Viacerí respondenti nevedeli presne, aký má byť jej cieľ. V praxi multikultúrna výchova neraz nadväzuje na tzv. *pozitívne stereotypy* o Rómoch a rómskych deťoch, ktoré asociujú túto skupinu s romantickými predstavami o nespútaných tanečníkoch a hudobníkoch. Riziko takéhoto nepochopenia multikultúrnej výchovy je v tom, že škatuľkuje deti do určitých kategórií, a tak hrozí ich uväznenie v očakávaných rolách. Predpokladá sa, že všetky rómske deti rady spievajú a tancujú a že tieto aktivity im „idú najlepšie“, a preto by mali byť výrazne podporované. To je v priamom rozpore so základnou podmienkou inkluzívneho vzdelávania, ktoré rešpektuje individuálne danosti a potreby detí. To neznamená, že tanec a umenie by nemali mať svoje miesto v multikultúrnej výchove. Rizikom nesprávneho zavádzania multikultúrnej výchovy však je, že vychádza zo stereotypizujúcich predstáv o rómskych deťoch, posilňuje delenie na „my“ a „oni“ a vnucuje interpretáciu rómskej kultúry tak, ako ju vidia gadžovskí učitelia.

Systém financovania vzdelávania na základných školách obsahuje viaceré opatrenia, ktorých cieľom je zlepšiť podmienky vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, predovšetkým rómskych detí. Zo všetkých existujúcich finančných nástrojov⁵ sme sa vo

4 Vzhľadom na veľmi nízky počet škôl, ktoré vyučujú rómsky jazyk ako predmet, vo výskume sme sa zameriavali na neformálne používanie rómskeho jazyka v školskom prostredí.

5 Finančné nástroje na podporu detí zo SZP je možné rozdeliť na priame a nepriame, na normatívne a nenormatívne atď. Viac k tomu pozri v Gallová Kríglarová, E. (ed.) (2010). *Žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia na*

výskume sústredili na tie, ktoré môžeme aspoň do určitej miery považovať za inkluzívne, t.j. prispievajú k vyrovnávaniu šancí rôznych detí na získanie adekvátneho vzdelania. Samotné finančné nástroje však pre zavedenie inkluzívneho vzdelávania nestačia. Rukolapným príkladom môže byť príspevok na stravu, ktorý sám o sebe nemôže zabezpečiť, aby sa všetky deti stravovali spolu v jednej jedálni.

Nástrojmi, ktoré podľa nášho názoru majú potenciál prispievať k výraznejšej inkluzívnosti vzdelávania, sú predovšetkým príspevok na skvalitnenie podmienok vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, ako aj dotácie na stravu a školské pomôcky. Za určitú nevýhodu dotácií je považovaná vyššia administratívna záťaž pre školy. Naopak, pozitívny vďajší efekt je ten, že dotácie na stravu zlepšili dochádzku detí do škôl, keďže pre mnohé to môže byť jediná možnosť mať aspoň jedno teplé jedlo za deň. Napriek uvedeným výhradám je možné tieto finančné nástroje hodnotiť pozitívne, pretože sa snažia prispôsobiť prostredie školy potrebám detí a nie naopak. Dieťa nemôže ovplyvniť to, z akej rodiny pochádza a či mu táto rodina dokáže zabezpečiť dostatočné podmienky pre vzdelávanie – či už sa jedná o stravu, oblečenie alebo školské pomôcky.

Špecifickým nástrojom je **individuálna integrácia**, ktorá sa vzťahuje na žiakov s diagnostikovanými špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a umožňuje, aby boli vzdelávané spolu s ostatnými deťmi na základe individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu. Za posledných desať rokov stúpol počet individuálne integrovaných detí z približne 7 000 na asi 25 000, pričom pribúdajú hlavne deti s poruchami učenia (najmä dyslexia, dysgrafia, dyskalkúlia) a správania (napr. poruchy aktivity a pozornosti).⁶

Za výhody individuálnej integrácie považovali učitelia najčastejšie to, že sú na deti kladené iné nároky. V tomto prípade je ale dôležité vedieť, či individuálnu integráciu vidia učitelia ako výhodu pre dieťa alebo ako výhodu pre plynulý chod vzdelávacieho procesu a pre vlastnú prácu. Ak je dieťa v bežnej triede len „trpené“ a učiteľ má pocit, že samotné znížené nároky na dieťa znamenajú vlastne znížené nároky na množstvo jeho práce, nemožno hovoriť o inklúzii. Ak však znížené nároky a individuálny plán znamenajú, že dieťaťu je venovaná adekvátna pozornosť z pohľadu jeho individuálnych potrieb, možno hovoriť aj o inkluzívnom prístupe. Nároky na učiteľa sa však v tomto prípade neznižujú, práve naopak.

ZÁVERY

Inkluzívne vzdelávanie by malo byť prítomné v celej atmosfére školy, v prístupe učiteľov a vo vzájomnej spolupráci všetkých aktérov vzdelávania vrátane samotných detí. Opatrenia, akými sú asistenti učiteľa, multikultúrna výchova a používanie rómskeho jazyka, majú výrazný potenciál podporiť procesy začleňovania rómskych detí na školách. Podstatné je, aby pri implementácii rešpektovali hodnoty inkluzívneho vzdelávania. Dôvodom, prečo existujúce nástroje neprinášajú žiaduce výsledky, je aj pretrvávanie celkového modelu vzdelávania, ktorý posudzuje dieťa ako základnú príčinu jeho neúspechu v škole (tzv. model „problém je v dieťati“). Namiesto hľadania adekvátnych foriem vzdelávania a rešpektovania individuálnych daností detí sa ich vzdelávacie systém snaží nekompromisne prispôsobiť svojim požiadavkám. Keď sa to nedarí, deti, ktoré nespĺňajú školami očakávanú „normu“, vo vzdelávaní naďalej zlyhávajú. Ak je cieľom, aby deti z marginalizovaných rómskych komunít mali lepšie vzdelanie, musíme sa zamyslieť nad tým, čo pre to môžu škola a pomocné systémové opatrenia urobiť. Kým budeme iba čakať na zmenu detí, školstvo sa zbavuje zodpovednosti za vlastné zlyhávanie. ■

Slovensku a v zahraničí. Dostupné na: <http://www.governance.sk/index.php?id=1834>

6 „Individuálna integrácia detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“ 1996-2010. UIPŠ.

VÝSLEDKY SČÍTANIA POTVRDZUJÚ PREDPOKLADANÉ TRENDY ASIMILÁCIE A STIGMATIZÁCIE

ALENA CHUDŽÍKOVÁ

Začiatkom roka 2012 Štatistický úrad SR (ďalej len „ŠÚ SR“) zverejnil prvé údaje zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov, ktoré sa uskutočnilo v máji 2011. Okrem výsledkov, ktorým sa budem venovať, nám minuloročné sčítanie prinieslo i informáciu o narastajúcej nedôvere obyvateľov SR voči štátu a jeho inštitúciám. Sčítanie bolo sprevádzané rozsiahlou „občianskou kampaňou“, ktorej cieľom mal byť bojkot sčítania v domnení, že poskytnuté dáta nie sú dostatočne chránené proti zneužitiu. Podľa medializovaných informácií sa mnohí obyvatelia úplne odmietli sčítania zúčastniť, iní v hárkoch vyplnili len istý typ informácií. Množstvo sčítacích hárkov bolo odovzdaných bez toho, aby respondenti uviedli údaje o národnosti (až 382 493, teda 7,0%), materinskom jazyku (405 261, teda 7,5%) či vierovyznaní (571 437, teda 10,6%). Predovšetkým vierovyznanie bolo vo verejných diskusiách označované za príliš intímnu záležitosť, ktorá štát nemusí zaujímať.

STÁLE PRÍTOMNÝ MÝTUS O VÝLUČNEJ NÁRODNEJ IDENTITE

Keďže zber etnických dát je na Slovensku dlhodobo problematickou oblasťou, od sčítania sme očakávali predovšetkým to, že nám poskytne presnejší obraz o národnostnom zložení obyvateľstva. Pozitívnu zmenu oproti sčítaniu z roku 2001 sme videli najmä v tom, že sčítacie hárky obsahovali okrem priamych otázok týkajúcich sa národnosti i otázky zisťujúce najčastejšie používaný jazyk v domácnosti a na verejnosti. Na druhej strane však ešte stále čelíme mýtu o výlučnej identite. Sčítacie formuláre totiž neumožnili obyvateľom označenie viacnásobnej národnostnej príslušnosti – za Slováka je tak považovaný len ten, kto nepociťuje príslušnosť k žiadnej inej národnosti či etniku. Je teda pravdepodobné, že mnohí príslušníci menšín, ktorí pociťujú príslušnosť k menšine, ale i k majorite, sa v sčítaní prihlásili k slovenskej národnosti (napr. deti zo zmiešaných manželstiev). Tomu by nasvedčoval aj fakt, že 9,4% obyvateľov označilo za svoj materinský jazyk maďarčinu, avšak k maďarskej národnosti sa prihlásilo len 8,5% obyvateľov. Je možné, že aj mnohí Rómovia sa (minimálne na oficiálnej úrovni) označujú za Slovákov. Dôvodom môže byť aj ich nerozlišovanie medzi etnickou a štátnou príslušnosťou. Časť Rómov žijúcich v južných regiónoch sa zrejme

„Na Slovensku ešte stále čelíme mýtu o výlučnej identite. Sčítacie formuláre neumožnili označenie viacnásobnej národnostnej príslušnosti. Za Slováka je tak považovaný len ten, kto nepociťuje príslušnosť k žiadnej inej národnosti či etniku.“

hlási tiež k maďarskej národnosti a maďarčinu uvádzajú aj ako svoj materinský jazyk. Možnosť označiť v sčítaní viac ako jednu národnostnú príslušnosť by mohla oveľa lepšie odhaliť viacnásobné etnické identity obyvateľov Slovenska.

Sčítacie formuláre zároveň neposkytovali možnosť explicitne vyjadriť absentujúci pocit prináležania k akejkolvek národnosti. Takýmto obyvateľom neostávalo iné, než neoznačiť ani jednu z možností, čo však znamenalo, že boli následne zaradení do kategórie „nezistené“.

V dôsledku nedôvery obyvateľov k štátu a zároveň neschopnosti štátnych inštitúcií si túto dôveru získať dnes máme dáta, na základe ktorých si nemôžeme vytvárať jednoznačné závery o národnostnom či náboženskom zložení obyvateľstva SR. Výsledky mi-

nuloročného sčítania obyvateľov teda treba brať s istou rezervou a neprikladať zmenám oproti predchádzajúcemu sčítaniu príliš veľký význam.

POTVRDIL SA OČAKÁVANÝ POKLES PRÍSLUŠNÍKOV MAĎARSKEJ MENŠINY

Z hľadiska počtu príslušníkov menšín môžeme konštatovať, že sčítanie potvrdilo očakávaný pokles obyvateľov hlásiacich sa k maďarskej menšine. Oproti sčítaniu z roku 2001 sa maďarská menšina zmenšila až o 62 061 ľudí, teda o 1,2 percentuálneho bodu. Faktory ovplyvňujúce tento pokles sú komplexné. Domnievame sa však, že veľkú úlohu zohráva najmä dynamika menšinovej politiky SR, ktorá predovšetkým Maďarov dlhodobo vykresľuje ako ohrozenie Slovákov a územnej integrity Slovenska. Tým ospravedľňuje prijímanie výrazne reštriktívnych opatrení, napr. zbavovanie štátneho občianstva či zákon o štátnom jazyku. Takéto politiky podporujú skôr asimiláciu menšín, než národnostnú pluralitu. Na asimiláciu, najmä jazykovú, poukazuje aj pokles počtu obyvateľov, ktorí za svoj materinský jazyk považujú maďarčinu. Lamplová- Meszárosová (2009)¹ uvádza, že až 97% detí zo zmiešaných slovensko-maďarských manželstiev navštevuje základnú školu s vyučovacím jazykom slovenským. Takéto odpútanie sa od materinského jazyka môže výrazne ohroziť národnú identitu. Štúdia Lamplovej- Meszárosovej zároveň potvrdila, že slovenčina je aj na južnom Slovensku dominantným jazykom, čo vyvracia vyjadrenia veľkej časti politickej reprezentácie o hroziacej asimilácii Slovákov v južných regiónoch.

„Faktory ovplyvňujúce pokles počtu príslušníkov maďarskej menšiny sú komplexné, ale významnú rolu zohráva dynamika menšinovej politiky SR, ktorá Maďarov dlhodobo vykresľuje ako ohrozenie Slovákov. Zároveň podporuje skôr asimiláciu ako národnostnú pluralitu.“

RUSÍNI SA STALI TREŤOU NAJPOČETNEJŠOU NÁRODNOSTNOU MENŠINOU

K nárastu došlo v prípade rusínskej menšiny, ktorá sa tak stala treťou najpočetnejšou národnostnou menšinou na Slovensku, čo zástupcovia Rusínov pripisujú aj rozsiahlej informačnej kampani pred sčítaním obyvateľov.² Pri počte 33 482 príslušníkov rusínskej menšiny (0,6% celkovej populácie) a takmer 55 500 obyvateľoch, ktorých materinským jazykom je rusínčina, však na Slovensku existuje len jediná škola s vyučovacím jazykom rusínskym, ktorá nadávažok zápasí s vážnymi existenčnými problémami.³ Nárast počtu Rusínov by tak mohol ich zástupcom slúžiť ako argument v získavaní väčšej podpory pre vzdelávanie v rusínskom jazyku a iné aktivity podporujúce rozvoj tejto menšiny.

1 Zrov. Meszárosová- Lamplová, Z. (2009). Slováci a Maďari na južnom Slovensku- možnosti uplatňovania jazykových práv. In K. Petöcz (ed.), Národný populizmus na Slovensku a slovensko-maďarské vzťahy 2006-2009, Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín, pp. 159- 170.

2 <http://presov.korzar.sme.sk/c/6288455/rusini-sa-stali-tretou-najpocetnejšou-mensinou.html>

3 Pozri napr. <http://www.skolskyportal.sk/clanky/existencne-problemy-jedinej-rusinskej-skoly> a <http://presov.korzar.sme.sk/c/5975247/rusini-chcu-viac-skol.html>

OTÁZKA SKUTOČNEJ SLOBODY VOĽBY SVOJEJ IDENTITY

Mierny nárast sme zaznamenali aj v prípade obyvateľov hlásiacich sa k rómskej menšine. Podľa ŠÚ SR sa k rómskej národnosti prihlásili 2% obyvateľov (teda 105 738), čo je nárast o 0,3 percentuálneho bodu oproti sčítaniu z roku 2001. Za svoj materinský jazyk označilo rómčinu 2,3% obyvateľov a 2,4% uviedlo rómčinu ako najčastejšie používaný jazyk v domácnosti. Tieto výsledky naznačujú, že percento ľudí, ktorí pociťujú prináležanie k rómskej menšine, je zrejme vyššie ako percento tých, ktorí sa za Rómov aj označili. Aj napriek miernemu nárastu však tieto dáta stále zaostávajú za odhadmi sociológov a demografov, ktorí na základe pripísanej identity uvádzajú, že počet Rómov na Slovensku sa pohybuje v rozpätí 320 – 400 tisíc.⁴ Verejné (aj odborné) debaty často poukazujú na to, že reálny počet Rómov na Slovensku nepoznáme. V tejto súvislosti je však nutné poznamenať, že reálne je Rómov toľko, koľkí sa k tejto národnosti subjektívne prihlásia, teda 105 738 podľa posledného sčítania. Otázne však je, či je voľba príslušnosti k istej národnosti na Slovensku úplne slobodná. Ako uvádzam vyššie, sčítacie formuláre neumožnili vyjadriť príslušnosť k viacerým národnostiam. Na dôvažok, predovšetkým Rómovia sú na Slovensku dlhodobo stigmatizovaní aj v rámci verejných politík. Najvyuklejším príkladom bolo v roku 2011 ustanovenie poradcu ministra vnútra pre rómsku kriminalitu, pričom koncept rómskej kriminality otvorene spájal etnicitu s kriminálnym správaním. Minister vnútra tým legitimizoval negatívne stereotypy o Rómoch a posilnil už i tak výraznú stigmatizáciu tejto menšiny. Médiá majú svojim neprofesionálnym a stereotypizujúcim spravodajstvom o „neprispôsobivých a zaostalých spoluobčanoch“ tiež výrazný podiel na stigmatizácii tejto menšiny. Vzhľadom na takúto spoločenskú klímu je možné domnievať sa, že mnohí obyvatelia by sa za iných, priaznivejších okolností, k rómskej národnosti prihlásili. V sú-

4 Zrov. Jurásková, M., Kriglerová, E., Rybová, J. (2004). Atlas rómskych komunít na Slovensku 2004. Bratislava: Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity.

časnosti ich však môže odrádzať strach z diskriminácie a odmietania majoritnou populáciou. Byť totiž na Slovensku Rómom a pritom si zachovať pozitívnu identitu a sebaobraz je nesmierne náročné. Cenou za aspoň čiastočnú akceptáciu je zrieknutie sa vlastnej identity, resp. nemožnosť vybrať si svoju identitu skutočne slobodne na základe svojho autentického subjektívneho prežívania.

DÁTA ZO SČÍTANIA SÚ DÔLEŽITÉ PRI UPLATŇOVANÍ MENŠINOVÝCH PRÁV

Dáta zo sčítania obyvateľov sú dôležitým zdrojom informácií o národnostnom zložení populácie a tvoria významné podklady pre formovanie menšinovej politiky, a teda aj pre užívanie menšinových práv. Od týchto dát sa napríklad odvíja objem finančných prostriedkov určených na podporu menšinových kultúr či spôsob implementácie jazykových práv. Čím menej početná národnostná menšina je, tým menšiu podporu štátu na zachovanie svojej identity dostáva. Zároveň má aj výrazne menšie možnosti presadzovať svoje práva a záujmy na vyšších úrovniach - hlasy malých skupín sú len zriedka vypočuté. V slovenskom kontexte, kde sa dlhodobo podporuje skôr asimilácia menšín, majú tak menšiny s malým počtom príslušníkov len veľmi obmedzené možnosti brániť sa týmto asimilačným tlakom. Zdá sa teda, že sotva môžeme očakávať, že štát bude pozitívnu identitu príslušníkov národnostných menšín podporovať. ■

„Často sa poukazuje na to, že reálny počet Rómov na Slovensku nepoznáme. Reálne je však Rómov toľko, koľkí sa k tejto národnosti prihlásia, teda 105 738 podľa posledného sčítania. Otázne je, či je voľba príslušnosti k istej národnosti na Slovensku úplne slobodná. V priaznivejšej spoločenskej klíme by sa k rómskej národnosti prihlásili možno viacerí. V súčasnosti ich však môže odrádzať strach z diskriminácie.“

KAM SA SLOVENSKO POSUNULO V INTEGRÁCII CUDZINCŮV V ROKU 2011?

ALENA CHUDŽÍKOVÁ

V Menšinovej politike na Slovensku 1/2011 sme reagovali na vydanie Súhrnnej správy o plnení opatrení vyplývajúcich z Koncepcie integrácie cudzincov v SR za rok 2010 (ďalej len „súhrnná správa za rok 2010“). Skonštatovali sme, že plnohodnotnému napĺňaniu opatrení Koncepcie integrácie cudzincov v SR (ďalej len „konceptia“) bráni nejasnosť pojmu integrácia, a teda aj vágnosť cieľov koncepcie, presúvanie zodpovednosti na mimovládny sektor zo strany štátnych inštitúcií a nemožnosť hodnotenia integrácie z dôvodu neexistencie potrebných štatistických dát. Ako sa s týmito výzvami vysporiadali relevantní aktéri v uplynulom roku?

PREVLÁDA SÍCE FORMÁLNY PRÍSTUP, ALE OBJAVUJÚ SA I POZITÍVNE PRÍKLADY

Veľká časť súhrnnej správy vyznieva vágne, keďže, ako vysvetlím neskôr, stále nedokážeme vyhodnocovať úspešnosť integračných procesov. Väčšina inštitúcií uvádza ako nástroje plnenia napĺňania formálnych podmienok, najčastejšie transponovanie smerníc EÚ. Ich reálny dopad na integráciu cudzincov však zhodnotiť nevieme. Treba tiež poznamenať, že nie všetky inštitúcie hovoria vo svojich odpôčtoch napĺňania opatrení koncepcie o cudzincoch, ale explicitne hovoria o „všetkých občanoch“.¹

1 Napr. v oblasti poskytovania sociálnej pomoci cudzincom uvádza ÚPSVR,

Positívnym príkladom sú však kroky ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny (MPSVR) smerom k zjednodušeniu prístupu cudzincov s doplnkovou ochranou a tolerovaným pobytom na trh práce. Táto iniciatíva je výsledkom intenzívnej spolupráce MPSVR s mimovládny sektorom a komunitami cudzincov, ktorú MPSVR iniciovalo v minulom volebnom období. Návrh novely zákona o službách zamestnanosti, do ktorého sa mali zmeny premietnuť, bol však zastavený. Ďalšou pozitívnou iniciatívou bolo zlepšenie dostupnosti informácií pre cudzincov na Slovensku pridaním samostatného odkazu v angličtine na webovej stránke ministerstva, obnovenie činnosti medzirezortnej expertnej komisie pre oblasť pracovnej migrácie a integrácie cudzincov (MEKOMIC) a vytvorenie pracovnej platformy odborníkov Fórum pre integráciu. Na lokálnej úrovni by som chcela vyzdvihnúť najmä aktivity Košického samosprávneho kraja (KSK), ktorý zrejme ako prvá mimobratislavská lokalita začal k téme integrácie cudzincov pristupovať zodpovedne, ako nazna-

že „nárok na štátne sociálne dávky má každý občan s trvalým alebo prechodným pobytom na území SR a ak spĺňa aj ďalšie podmienky nároku v zmysle príslušného právneho predpisu, podľa ktorého si nárok uplatňuje.“ V oblasti zdravotnej starostlivosti Žilinský samosprávny kraj uvádza, že „bezodkladná starostlivosť je v prípade potreby poskytnutá každému občanovi bez rozdielu rasy, pohlavia, národnosti, etnickej príslušnosti, vierovyznania a pod.“ (zvýraznenie doplnené autorkou)

čuje odpočet plnení opatrení koncepcie napríklad v oblasti poskytovania zdravotnej starostlivosti, ktorý je založený na údajoch z praxe.²

PRETRVÁVAJÚCE NEDOSTATKY V NAPŔŇANÍ KONCEPCIE

Súhrnná správa za rok 2011 nenaznačuje takmer žiadny posun v riešení nutnosti zberu štatistických dát o cudzincoch na Slovensku. Dlhodobó chýbajú napríklad dáta o bývaní cudzincov, hoci kvalita bývania, vlastníctvo bytov či domov je významným ukazovateľom socio-ekonomického statusu a mobility.³ Nedostatočné sú tiež dáta o ekonomickej integrácii cudzincov, aj keď treba podotknúť, že v tejto oblasti sme v posledných dvoch rokoch zaznamenali zrejme najväčší pokrok.⁴

Úlohu vypracovať metodiku sledovania indikátorov integrácie cudzincov ukladá koncepcia rezortu práce v spolupráci so Štatistickým úradom SR (ŠÚ SR), ostatnými rezortmi a príslušnými výskumnými inštitúciami. Krokom k vypracovaniu súboru indikátorov je podľa ŠÚ SR Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, ktoré umožní „bilancovanie cudzincov podľa štruktúr požadovaných EÚ (...) (vek, pohlavie, štátne občianstvo, krajina narodenia, rok prisťahovania) a údaje ekonomickej, vzdelanostnej, kultúrnej, jazykovej povahy (zamestnanie, postavenie v zamestnaní, dosiahnuté vzdelanie, počítačové znalosti, národnosť, náboženské vyznanie, materinský jazyk, najčastejšie používaný jazyk...)“.⁵ Sčítanie však nemôžeme považovať za nástroj integrácie, pretože ide o štatistické zisťovanie, ktoré sa robí raz za 10 rokov. Pri meniacej sa dynamike migrácie a možných zmenách migračnej

„Krokom k vypracovaniu súboru indikátorov integrácie cudzincov má byť sčítanie obyvateľov. To však nemôžeme považovať za nástroj integrácie, keďže ide o zisťovanie, ktoré sa robí raz za 10 rokov. Pri meniacej sa dynamike migrácie nemusia byť takto získané informácie o cudzincoch už o rok aktuálne.“

politiky nemusia byť takto získané informácie o cudzincoch už o rok vôbec aktuálne.

Indikátory sledovania integrácie tak ani takmer tri roky po prijatí koncepcie neboli vytvorené. MPSVR v súhrnnej správe vyžaduje na naplnenie tohto opatrenia ráznejšiu iniciatívu a systematickejšie prepojenie štátnej, verejnej a mimovládnej sféry. Otázne je, ko

by mal byť iniciátorom tohto prepojenia, ak MPSVR samotné zatiaľ iniciatívne nebolo.

PREČO SA OPATRENIA VYPŔŇVAJÚCE Z KONCEPCIE NENAPŔŇAJÚ?

Okrem rezortu práce je téma integrácie cudzincov prijímaná stále pomerne vlažne. Častým zdôvodnením neplnenia opatrení koncepcie je princíp rovnosti, ktorého interpretácia zostáva zjavne nepochopená. Inštitúcie totiž často argumentujú tým, že nemôžu pri poskytovaní svojich služieb zvýhodňovať určitú skupinu obyvateľov tým, že by jej venovali zvláštnu pozornosť vo svojich strategických materiáloch

2 „Košícký samosprávny kraj upozornil na absenciu informačného materiálu pre lekárov, ktorý by ich upozorňoval na odlišnosti v prístupe k pacientom, ktoré vyplývajú z rozdielnosti kultúr. Lekári a zdravotnícki pracovníci majú poznať limity, ktoré ovplyvňujú prístup k pacientom či pacientkám. Nárast cudzincov na našom území si vyžaduje aj poznanie odlišností, ktoré so sebou jednotlivé kultúry prinášajú.“ Súhrnná správa o plnení opatrení vyplývajúcich z Koncepcie integrácie cudzincov v SR za rok 2011, s. 37.

3 Kimová, A. H., Boydová, M. (2009). Housing Tenures and Condos: Ownership by Immigrant Generations and the Timing of Arrival. *Canadian Journal of Urban Research*, 18(1), p. 47-73.

4 Chudžíková, A. (2011). Dostupnosť štatistických dát o migrantoch na Slovensku ako podmienka vyhodnocovania politik. In M. Vašečka (Ed.), *Indikátory integrácie pre 21. storočie. Vieme ako merať úspešnosť integrácie migrantov?* Bratislava: Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť.

5 Súhrnná správa o plnení opatrení vyplývajúcich z Koncepcie integrácie cudzincov v SR za rok 2011, s. 3.

(napr. na úrovni samospráv). Napríklad podľa rezortu dopravy, ktorému z koncepcie vyplývajú úlohy v oblasti podpory bývania cudzincov, musí byť Program rozvoja bývania prístupný všetkým oprávneným žiadateľom, teda aj cudzincom, pričom sa však špecifická situácia cudzincov nezohľadňuje.

Druhým argumentom štátnych inštitúcií je už tradične nedostatok kompetencií či neexistencia dopytu po ich službách zo strany cudzincov. Faktom však je, že v dôsledku obmedzeného sprístupňovania informácií v inom ako slovenskom jazyku mnohí cudzinci nevedia, že na nejaké služby vôbec majú nárok, a tak o ne logicky neprejavujú záujem.⁶ Inštitúcie tak pohodlne tvrdia, že o ne záujem nie je.

Žiadny pokrok sme neznamenali ani v oblasti jazykovej prípravy žiadateľov o slovenské občianstvo. Rovnako ako v roku 2010 aj v roku 2011 ministerstvo vnútra (MV SR), ktoré by malo byť za túto úlohu zodpovedné, považuje toto opatrenie za splnené s odôvodnením, že „jazykové vzdelávanie cudzincov na tento účel je zabezpečované prostredníctvom Migračného úradu MV SR, prebieha v pobytových táboroch a je zabezpečované kvalifikovanými lektormi.“⁷ MV SR si zrejme ani za viac než dva roky od prijatia koncepcie nevšimlo, že medzi žiadateľmi o občianstvo a žiadateľmi o azyl je rozdiel. Zároveň ani v roku 2011 neidentifikovalo žiadne problémy s overovaním ovládania slovenského jazyka žiadateľmi o štátne občianstvo a úlohu, ktorá mu ukladá vypracovať na tento účel v spolupráci s inými relevantnými inštitúciami študijnú literatúru, považuje za zbytočnú. Požadovaná úroveň ovládania slovenčiny pritom nie je nikde definovaná a štát neposkytuje žiadnu podporu pri jej získavaní. Znalosť slovenčiny a slovenských reálií tak vyhodnocuje trojčlenná komisia bez akýchkoľvek oficiálnych usmernení. Takáto nejednoznačnosť, netransparentnosť a subjektívnosť môže u žiadateľov o občianstvo spôsobovať veľkú neistotu.⁸ To však MV SR nepovažuje za problém.

V roku 2011 pretrvávalo tiež výrazné presúvanie zodpovednosti za integráciu cudzincov zo štátnych inštitúcií na mimovládne organizácie, ktoré však vzhľadom na svoju závislosť od projektového financovania nemôžu realizovať žiadne systematické opatrenia s udržateľným efektom. Súhrnná správa za rok 2011 tak naznačuje, že politika tzv. integrácie cudzincov na Slovensku stále nie je témou. Od cudzincov sa očakáva taká sebestačnosť a prispôsobenie, aby nebolo potrebné vyvíjať žiadnu dodatočnú energiu na ich integráciu na strane prijímajúcej spoločnosti. ■

„Častým zdôvodnením neplnenia opatrení koncepcie je zjavne nepochopený princíp rovnosti. Inštitúcie argumentujú tým, že nemôžu pri poskytovaní svojich služieb zvýhodňovať určitú skupinu obyvateľov tým, že by jej venovali zvláštnu pozornosť vo svojich strategických materiáloch. Druhým argumentom je už tradične nedostatok kompetencií.“

„Problematická zostáva aj naďalej oblasť jazykovej prípravy žiadateľov o občianstvo SR. Ministerstvo vnútra však tieto problémy nevidí, pretože jazyková príprava predsa prebieha v pobytových táboroch. Ministerstvo si zrejme ani za viac než dva roky po prijatí koncepcie nevšimlo, že medzi žiadateľmi o občianstvo a žiadateľmi o azyl je rozdiel.“

6 Zrov. napr. Gallová Kriglerová, E., Kadlečíková, J. (2009). Kultúrna integrácia migrantov na Slovensku. In E. Gallová Kriglerová, J. Kadlečíková, J. Lajčáková, *Migranti. Nový pohľad na staré problémy*. Bratislava: CVEK, pp.54.

7 Súhrnná správa o plnení opatrení vyplývajúcich z Koncepcie integrácie cudzincov v SR za rok 2011, s. 23.

8 Zrov. Gallová Kriglerová, E., Kadlečíková, J. (2012). Podmienky pre udeľovanie štátneho občianstva Slovenskej republiky. In J.Lajčáková (Ed.), *Menšinová politika na Slovensku v roku 2011. Výročná správa*. Bratislava: CVEK. V tlači.

PRVÉ MESIACE SKÚSENOSTÍ S NOVÝM ZÁKONOM O POBYTE CUDZINCOV ODKRYLI NIEKTORÉ NEDOSTATKY V KONANÍ S CUDZINCAMI

MIROSLAVA MITTELMANNOVÁ

„Nový zákon priniesol do života cudzincov ďalšie administratívne paradoxy a komplikácie obmedzujúce aj minimum, ktoré garantuje právo na právne zastúpenie.“

V minulom vydaní Menšinovej politiky na Slovensku sme písali o novom zákone o pobyte cudzincov, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára tohto roku.¹ Nová právna úprava vzbudila doteraz nevídaný záujem aj čo sa týka počtu pripomien-

kujúcich subjektov z radov inštitúcií a odborníkov. Moje skúsenosti s implementáciou časti zákona týkajúcej sa postupu štátu v procese ukončenia pobytu cudzincov naznačujú niektoré jeho nedostatky.

PRI VYHOSŤOVANÍ CUDZINCOV SA NEVYUŽÍVAJÚ ALTERNATÍVY DÔSTOJNEJŠIE AKO ZAISTENIE

Ak cudzinec nemá alebo stratil oprávnenie zdržiavať sa na území Slovenska, čo v praxi znamená, že nemá platné vízum alebo povolenie na pobyt, je príslušný policajný útvar oprávnený takúto osobu administratívne vyhostiť z územia Slovenska. Pred tým ako policajný útvar pristúpi k pozbaveniu osobnej slobody cudzinca vo forme zaistenia, mal by v každom jednom prípade zvážiť možnosť uloženia tzv. alternatív k zaisteniu.

Nový zákon o pobyte cudzincov zaviedol dve formy alternatív k zaisteniu: hlásenie pobytu alebo zloženie peňažnej záruky. Alternatívy k zaisteniu umožňujú cudzincom opustiť Slovensko bez toho, aby boli zaistení a umiestnení do útvaru policajného zaistenia pre cudzincov. Je to dôstojnejší spôsob ukončenia pobytu cudzinca ako pozbavenie osobnej slobody a umiestnenie do zariadenia s policajným režimom. Upozorňujem, že využívanie alternatív k zaisteniu predpokladá aj tzv. návratovú smernicu EÚ. Alternatívy k zaisteniu sa štandardne využívajú aj v iných štátoch Európskej únie, napríklad v Českej republike.²

Prvé štyri mesiace účinnosti zákona však poukazujú na nevôľu príslušných orgánov využívať iný spôsob ukončenia pobytu cudzinca ako zaistenie.

1 Bargerová, Z. (2011). Nový zákon o pobyte cudzincov v SR. *Menšinová politika na Slovensku*, 4/2011.

2 Pozri http://docs.opu.cz/OPU_brozura_CZ_12011012_web.pdf, str. 36

NEDOMYSLENÝ ZÁKON BRÁNI ZAISTENÝM CUDZINCOM VYUŽÍVAŤ PRÁVNE ZASTÚPENIE

V súvislosti so zaistenými cudzincami, ktorí sú umiestnení v útvaroch policajného zaistenia cudzincov (ÚPZC) je dôležitá aj ďalšia zmena, ktorú priniesol zákon o pobyte cudzincov. Zaistená osoba má právo byť zastúpená advokátom alebo iným zástupcom. Podľa spoločných, prechodných a záverečných ustanovení zákona, konkrétne § 126 ods. 4, podpis na splnomocnení musí byť osvedčený notárom, resp. iným verejným orgánom. Osoby, ktoré sú v zaistení, však nemôžu opúšťať útvar policajného zaistenia pre cudzincov, a teda nemajú možnosť osvedčiť svoj podpis na právnom zastúpení. Absurdnosť nedomyslenej právnej úpravy dotvára situácia, keď v konaniach o opravných prostriedkoch proti rozhodnutiam o zaistení pred krajskými súdmi netreba splnomocnenia overiť. Na druhej strane, v konaniach o odvolaniach proti rozhodnutiam o administratívnom vyhostení, ktoré sa podávajú na policajné útvary, ktoré tieto rozhodnutia vydali, sa vyžaduje splnomocnenie overené.

Jedinou možnosťou je vyhlásiť splnomocnenie do zápisnice pred správnym orgánom. V praxi je takýto postup veľmi problematický. Podľa vyjadrení Úradu hraničnej a cudzineckej polície, útvary policajného zaistenia pre cudzincov nie sú správnymi orgánmi. Nie sú teda ani príslušnými na spísanie zápisnice, v ktorej by cudzinec mohol splnomocniť svojho právneho zástupcu na zastupovanie v konaní o administratívnom vyhostení.

Cudzinec, ktorý sa chce odvolať proti rozhodnutiu o administratívnom vyhostení môže podať odvolanie buď vo vlastnom mene, alebo alternatívne musí v dostatočnom predstihu požiadať policajný útvar, ktorý ho zaistil, aby s ním spísal zápisnicu, v ktorom splnomocní právnik na zastupovanie v konaní o odvolaní proti rozhodnutiu o administratívnom vyhostení.

Skúsenosti Ligy za ľudské práva s poskytovaním právnej pomoci cudzincom umiestneným v ÚPZC v Medveďove alebo Sečovciach naznačujú, že nový zákon priniesol do života cudzincov ďalšie administratívne paradoxy a komplikácie obmedzujúce aj minimum, ktoré garantuje právo na právne zastúpenie. ■

VÝZVA NA ZACHOVANIE ČINNOSTI RADY VLÁDY PRE ĽUDSKÉ PRÁVA, NÁRODNOSTNÉ MENŠINY A RODOVÚ ROVNOSŤ

CVEK

Centrum pre výskum etnicity a kultúry sa 22.marca 2012 pripojilo k výzve na zachovanie činnosti Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, ktorú spolu s ďalšími mimovládnyimi organizáciami, akademikmi a odborníkmi venujúcimi sa ľudským právam, adresovalo novozvolenému premiérovi Robertovi Ficovi.

Spolu s ďalšími signatármi a signatárkami výzvy vítame, že SMER-SD zdôrazňuje potrebu komplexného a kontinuálneho prístupu k zložitým spoločenským problémom. Zároveň však očakávame, že v duchu programu strany SMER-SD bude nová vláda pokračovať v systémovej prístupe k ochrane a podpore ľudských práv na Slovensku, ktorý bol v uplynulom období úspešne naštartovaný na Úrade vlády SR.

Práve v čase hospodárskej recesie je tendencia odsúvať bokom tie agendy, ktoré sa z ekonomickej perspektívy zdajú nedôležité. Tragická história

„V čase hospodárskej recesie je tendencia odsúvať tie agendy, ktoré sa z ekonomickej perspektívy zdajú nedôležité, veľmi silná. Tragická história nás však učí, že práve v ekonomicky ťažkých časoch musíme ešte viac dbať na dodržiavanie základných demokratických a ľudskoprávných princípov.“

jomnom rešpekte. Naše zaostávanie za stabilnými demokraciami nevidieť v nákupných centrách. Skutočný stav našej spoločnosti sa skrýva za zamrežovanými oknami spustených škôl „určených“ pre rómske deti, v oddelených inštitúciách pre ľudí so zdravotným znevýhodnením, za bránami domov, kde sú ženy a deti vystavované každodennému násiliu či na tvárach starých ľudí, ktorí sú pre nás neviditeľní a nepotrební. Vzdelávanie a výchova k rešpektovaniu každého človeka bez ohľadu na jeho alebo jej národnosť, etnicitu, pohlavie, rod, vek, zdravotné znevýhodnenie alebo sexuálnu orientáciu sú na okraji záujmu, hoci sú kľúčom k slušnej demokratickej spoločnosti. Problematika ľudských práv je často považovaná za agendu, ktorú stačí plniť na papieri.

Pod gesciou podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny sa začal v slovenských podmienkach prelomový proces, ktorý mal potenciál vytvoriť ucelený prístup k ochrane a podpore ľudských práv na Slovensku. Prístup, ktorý mal ambíciu komplexne riešiť

„V minulom volebnom období sa začal v slovenských podmienkach prelomový proces, ktorý mal potenciál vytvoriť ucelený prístup k ochrane a podpore ľudských práv. Vytváral inštitucionálny priestor pre formulovanie opatrení na základe dialógu všetkých zainteresovaných strán. Za krátke obdobie svojho fungovania dokázala táto rada nastoliť novú kvalitu spolupráce medzi vládou a všetkými ostatnými relevantnými subjektmi, ktorá mala viesť až k prijatiu prvej vládnej stratégie na podporu a ochranu ľudských práv.“

sovanými subjektmi, ktorá mala viesť až k prijatiu prvej vládnej stratégie na podporu a ochranu ľudských práv.

nás však učí, že práve v čase ekonomickej recesie musíme ešte viac dbať na dodržiavanie základných demokratických a ľudskoprávných princípov, ktorými sa podľa Ústavy SR a našich medzinárodných záväzkov má naša krajina riadiť.

V období uplynulých dvadsiatich rokov sa nám možno podarilo priblížiť vyspelým demokratickým krajinám výzorom obchodných centier či administratívnych budov. Výrazne však zaostávame vo vzájomnom rešpekte. Naše

„V období uplynulých dvadsiatich rokov sa nám možno podarilo priblížiť vyspelým demokratickým krajinám výzorom obchodných centier či administratívnych budov. Výrazne však zaostávame vo vzájomnom rešpekte. Naše zaostávanie však nevidno v nákupných centrách. Problematika ľudských práv je často považovaná za agendu, ktorú stačí plniť na papieri.“

témy najohrozenejších skupín našej spoločnosti: žien, detí, etnických a národnostných menšín, seniorov či ľudí so zdravotným postihnutím. Vytváral inštitucionálny priestor pre formulovanie opatrení na základe dialógu všetkých zainteresovaných strán: cieľových skupín, odborníkov a odborníčok, mimovládnych organizácií, samosprávnych a štátnych orgánov. Jeho základom bol poradný orgán vlády, výbory a pracovné skupiny, ktoré boli unikátne situované na riešenie tém, ktoré vyžadujú prierezový prístup, napríklad inkluzívne vzdelávanie. Za krátke obdobie svojho fungovania dokázala táto rada vlády nastoliť novú, bezprecedentnú kvalitu diskusie a spolupráce medzi vládou a všetkými ostatnými zainteresovanými subjektmi, ktorá mala viesť až k prijatiu prvej vládnej stratégie na podporu a ochranu ľudských práv.

Vzhľadom na uvedené sme preto vyzvali novú vládu, aby sa vo svojom vládnom programe zasadila za zachovanie postu podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny a pokračovanie činnosti Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a jej výborov a pracovných skupín, ako aj za posilnenie a zefektívnenie činnosti nezávislých ľudskoprávných inštitúcií a tým aj za kontinuitu v oblasti riešenia problematiky ľudských práv. Diskontinuita v tejto oblasti nás totiž už stála mnoho, okrem iného napríklad niekoľko generácií rómskych detí a detí so zdravotným postihnutím, ktoré sú odsúdené na život na okraji spoločnosti, ale aj životy žien zavraždených násilnými partnermi a možnosti mnohých ďalších skupín žiť dôstojný život hodný ľudských bytostí.

Výzva v tomto znení (dostupná aj na <http://cvek.sk/uploaded/files/vyzvanapodkracovanieLP.pdf> spolu so zoznamom všetkých signatárov a signatáriek) bola odoslaná Robertovi Ficovi dňa 22. marca 2012. Text výzvy prebrali aj viaceré slovenské denníky. Do dnešných dní však premiér na výzvu nereagoval a post podpredsedu vlády pre ľudské práva a menšiny neobsadil. Podľa prvých informácií, ktoré médiá zverejnili po neobsadení tohto postu, má byť agenda ľudských a menšinových práv rozdelená medzi viacero ministerstiev. Posledné správy tiež informovali, že SMER-SD zamýšľa vytvoriť post splnomocnenca pre menšiny. Splnomocnenec však nie je členom vlády a má výrazne menšie právomoci ako podpredseda vlády.

„Vyzvali sme novú vládu, aby sa vo svojom vládnom programe zasadila za zachovanie postu podpredsedu vlády pre ľudské práva a národnostné menšiny a za kontinuitu v oblasti riešenia problematiky ľudských práv. Diskontinuita v tejto oblasti nás totiž už stála mnoho, napríklad niekoľko generácií rómskych detí a detí so zdravotným postihnutím, ktoré sú odsúdené na život na okraji spoločnosti.“

MENŠINOVÁ POLITIKA NA SLOVENSKU

Kritický štvrťročník

ISSN 1338-4864

Evidenčné číslo na MK SR EV 4413/11

Centrum pre výskum etnicity a kultúry
Klariská 14, 811 03 Bratislava
tel.: (+421 2) 54 63 06 77
e-mail: info@cvek.sk, www.cvek.sk

Šéfredaktorka: Jarmila Lajčáková
Asistentka šéfredaktorky: Alena Chudžíková

Jarmila Lajčáková, Tina Gažovičová, Elena Gallová Kriglerová, Jana Kadlečíková a Alena Chudžíková pôsobia v Centre pre výskum etnicity a kultúry ako výskumníčky.

Miroslava Mittelmannová je právnička a pôsobí v Lige za ľudské práva.

Eva Saganová študuje na Ostravskej univerzite a od septembra 2011 pôsobí v CVEKu ako stážistka.

Mediálny partner: SITA

Vychádza v rámci projektu Monitorovanie menšinovej politiky na Slovensku, ktorý podporil **Think Tank Fund Open Society Foundations**.

Grafická úprava a tlač: Renesans, spol. s r.o.

CVEK
centrum pre výskum
etnicity a kultúry

centrum pre etnicity a kultúry
2012